

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Historie školy ve městě Pilníkov

Diplomová práce

Autor: Jana Reilová

Studijní program: K-ZS1

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Hradec Králové

2014

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání diplomové práce

Autor: Jana Reilová
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. Stupeň základní školy

Název závěrečné práce: **Historie školy ve městě Pilníkov**

Název závěrečné práce AJ: The history of school in town Pilníkov

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Předmětem diplomové práce je historie školy ve městě Pilníkov od jejich počátků až do současnosti. Práce je členěna podle významných historických mezníků, které ovlivnily vývoj školství na území našeho státu. Do roku 1848 je práce mapována v kontextu s dějinami školství na vlčickém panství, kam Pilníkov patřil. Po roce 1850 je historie školy dokumentována v rámci trutnovského okresu. Z důvodu neexistence přímých archivních dokladů pilníkovské školy a jejích předchůdců do roku 1945 se práce opírá o jiné archivní zdroje (patrimoniální správy, okresní školní rady, krajských úřadů, příp. ministerstva školství).

Garantující pracoviště: Ústav primární a preprimární edukace, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Skutil, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: PhDr. Vladimír Václavík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 24.1.2014

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 12. 2014

Anotace:

REILOVÁ, Jana. *Historie školy ve městě Pilníkov*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2007. 67 s. Diplomová práce.

Předmětem diplomové práce je historie školy ve městě Pilníkov od jejich počátků až do současnosti. Práce je členěna podle významných historických mezníků, které ovlivnily vývoj školství na území našeho státu. Do roku 1848 je práce mapována v kontextu s dějinami školství na vlčickém panství, kam Pilníkov patřil. Po roce 1850 je historie školy dokumentována v rámci trutnovského okresu. Z důvodu neexistence přímých archivních dokladů pilníkovské školy a jejich předchůdců do roku 1945 se práce opírá o jiné archivní zdroje (patrimoniální správy, okresní školní rady aj.).

Klíčová slova: Pilníkov, škola, historie

Annotation:

REILOVÁ, Jana. *The History of School In Town Pilníkov*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2014, 67 pp. Diploma Thesis.

The thesis is focused on history of the school in town Pilníkov from its very beginning to the present. The diploma work is divided according to significant turning points which had an influence on the development of the educational system on the area of our country. Till 1848 the school history is described in the context of educational system history in the manor of Vlčice where Pilníkov belonged to. After 1850 the history is already documented as a constituent of the district of Trutnov. The reason, why this work till 1945 is based on the other archive files (the documents and files of municipality, school office ...), is the absence of original archive files/documents of the school in Pilníkov and its precursors.

Keywords: Pilníkov, school, history

Obsah:

- I. Úvod
- II. Nástin vývoje školství v Čechách
- III. Školství na panství Vlčice
- IV. Dějiny pilníkovské školy od první zmínky až do roku 1945
- V. Česká menšinová škola v Pilníkově v letech 1924-1938
- VI. Živnostenská škola pokračovací v Pilníkově 1889-1933
- VII. Poválečné školství v Pilníkově v letech 1945-2014
- VIII. Závěr
- IX. Seznam historických pramenů a literatury
- X. Přílohy

I. Úvod

Téma zpracování dějin školství v Pilníkově jsem si nevybrala náhodou. Hlavním důvodem bylo jednak to, že z Pilníkova pocházím a jsem absolventkou této školy, a jednak na této škole vyučuji. K tématu mě přivedl nejen výše uvedený vztah k této škole, ale také fakt, že do dnešní doby jsem se nikde nemohla komplexně o dějinách pilníkovské školy dočíst. Mnoho pramenů k této škole je totiž stále ukryto v depozitářích archivů a v německé literatuře. Pilníkov patřil před rokem 1945 k těm obcím na Trutnovsku, kde žilo většinové německé obyvatelstvo. Valná většina historických pramenů k dějinám tohoto území je proto psána v němčině, a to buď v tištěném písmu zvaném švabach, nebo v psaném písmu zvaném kurent. Znalost německého jazyka mně pak umožnila se v těchto historických pramenech a literatuře orientovat.

Záměrem této práce tak nebylo zmapovat historii pilníkovského školství z dostupné literatury a vypracovat kompilační práci na toto téma, ale prostřednictvím archivních pramenů zpřístupnit dosud nezveřejněné informace z archivních dokumentů a rozšířit a prohloubit tak informace o dějinách pilníkovského školství. Studium pilníkovského školství je však o to složitější, že se nedochoval archiv školy před rokem 1945, který byl pravděpodobně v revoluční poválečné době roku 1945 zcela zničen, a proto bylo nutné využít dalších vedlejších archivních zdrojů a literatury. Stejně tak nebylo záměrem této práce mapovat dějiny předškolní výchovy, i když mateřská škola v Pilníkově také existovala.

U rozsáhlých kapitol této práce, které se týkají období dějin do roku 1945 a poté od roku 1945 do roku 2014, jsem volila další dělení, na menší podkapitoly, jež se shodují s přijatými školskými zákony. Jedinou výjimkou v této periodizaci byl rok 1918 a vznik Československé republiky, který jsem považovala za zásadní mezník mezi dvěma různými společenskými řády, monarchií a republikou, a rozhodla jsem se proto tato období oddělit, přestože nebyl za první republiky přijat zásadní školský zákon, který by se od toho rakouského z roku 1869 zásadně odlišoval.

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Skutilovi Ph.D., pracovníkům Státního okresního archivu v Trutnově za odbornou

pomoc, kterou mně věnovali při studiu archivních pramenů a svému manželovi za faktické připomínky.

II. Nástin vývoje školství v Čechách

O počátcích nižšího školství v Čechách před přijetím tereziánských a josefínských reforem lze hovořit hlavně v souvislosti s mnišskými řády a církví. Hlavně římskokatolická církev po vytvoření své organizace od 14. století byla hlavní nositelkou vzdělání i v těch nejmenších obcích a farnostech. Od 16. století pak reformační snahy v církvi samotné přinesly s sebou vliv jiných církví, jako například jednoty bratrské, jejímž hlavním představitelem a dodnes uznávaným reformátorem i v oblasti nižšího školství byl Jan Amos Komenský. Reformační snahy nejen v církvi, ale také ve školách pak přerušila v druhé polovině 16. století a ve století sedmnáctém katolická protireformace, reprezentovaná bojovným mnišským řádem nazývaným Tovaryšstvo Ježíšovo nebo také jezuité.¹

O reformách ve školství pak lze hovořit až s panováním Marie Terezie (1743-1780) a jejího syna Josefa II. (1780-1790). Fakticky ale šlo o upevnění absolutistické moci a její centralizaci. Právě školství mělo sehrát významnou úlohu při posilování absolutistické monarchie. Vzor si tyto panovníci vzali z německého, respektive pruského školství, když do svých služeb povolali teologa a pedagoga ze slezské Zaháně Johanna Ignaze von Felbigera (1724-1788). Jeho způsob vyučování byl založen na poznání a pochopení písmenkové a tabulkové metody (něm. Tabellenmethode), při které žákům sestavoval tabulky na základě článků z učebnic. Na pozvání Marie Terezie se Felbinger dostavil do Vídně, aby uskutečnil reformy v oblasti školství, které měly vyvrcholit vydáním nového školského zákona pro celou monarchii. Nový Všeobecný školní řád byl také 6. prosince 1774 vydán tiskem pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařsko-královských dědičných zemích. Nový zákon obsahoval 79 paragrafů a řešil hlavně výchovu chlapců a dívek, kteří se měli v jednotřídních nebo dvoutřídních

¹ Miroslav SOMR. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vydání Praha: SPN, 1987. S. 152 - 153.

triviálních školách učit číst, psát a počítat. V počtech se pak měli učit čtyřem základním početním úkonům s jednoduchou trojčlenkou, základům hospodaření a ve městech znalostem potřebným pro průmysl. Nadále byl hlavní důraz kladen na výuku náboženství. Vyučování mělo být vedeno odděleně pro chlapce a pro dívky. Dívky se měly navíc učit šít a plést.² Zákon také řešil základní zásady výuky, jakými byly povinná docházka, doba vyučování nebo chování. Novým prvkem tohoto zákona bylo odmítání používání nevhodných výchovných prostředků, hlavně tělesných trestů, a doporučoval využívat nejdříve například domluvy, pokárání a jiných trestů. Tělesné tresty však úplně nezavrhoval.³ Z dalších zásadních norem v oblasti školství za Rakouska byl velmi důležitý základní školský zákon, který upravoval nižší školství. Vydáním zákona č. 62/1869 říšského zákoníku byly stanoveny zásady školství se zřetelem na obecné školy. Předcházela mu zákon č. 48/1868 ř. z., kterým byly vydány pravidla o poměru školy a církve. Nový školský zákon byl aplikován na české země prostřednictvím českého zemského zákoníku, který vyšel pod č. 22/1870, a proto se mu někdy také říká český zemský školní zákon. Na něj navázal zákon č. 105/1870 ř. z., kterým byl vydán prozatímní řád školní a vyučovací pro školy obecné. Až teprve v roce 1905 byl pak vydán definitivní školní a vyučovací řád, a to nejen pro obecné, ale také pro měšťanské školy. Školský zákon z roku 1869, nazývaný někdy také jako Hasnerův, květnový nebo velký říšský zákon, zavedl školu obecnou a školu měšťanskou, učitelské ústavy, rozšířil obsah vzdělání a zmiňoval i další vzdělávání učitelů. Kromě jiného také stanovil pravidla jejich ekonomického a sociálního zabezpečení. Nejzásadnějším přínosem tohoto zákona bylo zesvětštění a zestátnění škol a od této doby již nebylo školství v rukou církve, ale státu. Jediný vliv, který poté církev na školách měla, bylo vyučování náboženství. Povinná školní docházka od přijetí tohoto zákona proto byla

² Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen k. k. Erbländer, In. Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780. Band VII. Vídeň 1786. č. 1629, s.116n.

³ Josef HANZAL. Příspěvek k dějinám školství a jeho správy v Čechách v letech 1775-1848. In. Sborník archivních prací. Praha: Ministerstvo vnitra ČSR, 1976, ročník XXVI., s. 221-260.

bud' na osmileté obecné škole, v osmileté měšťanské škole, nebo pětileté obecné a na ni navazující tříleté měšťanské škole.⁴

V prvorepublikovém Československu po roce 1918 byly do státního svazku začleněny země s rozdílnými školskými soustavami. Aby byly tyto rozdíly mezi zeměmi Koruny české, Slovenskem a Podkarpatskou Rusí odstraněny, byl schválen tzv. malý školský zákon z 13. července 1922, který však zásadně nové poměry ve školství neřešil. V obecné a měšťanské škole zavedl pouze občanskou nauku, ruční práce, povinný tělocvik pro dívky a nauku o domácím hospodaření.⁵ Významnějším školským zákonem byl proto v době první republiky tak zvaný zákon o menšinových školách ze 3. dubna 1919, nazývaný někdy podle svého autora jako zákon Metelkův.⁶

V krátké poválečné době před komunistickým převratem roku 1948 nebyly přijaty zásadní školské zákony. Prvním větším školským zákonem po ukončení 2. světové války byl až zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství z 21. dubna 1948. Ten sjednotil školy druhého stupně, vytvořil jednotnou školskou soustavu a zřídil mateřské školy. Zákon stanovil, že školní vyučování bude bezplatné a poprvé v historii prodloužil školní docházku z osmi na devět let. Z obecných škol se tak staly školy národní, které měly pět postupných ročníků, a měšťanské školy byly přejmenovány na školy střední, se čtyřmi postupnými ročníky.⁷ Již zcela podřízený komunistickému režimu se stal školský zákon č. 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů,

⁴ Miroslav SOMR. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vyd. Praha: SPN 1987. S. 165 – 170.

⁵ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 226/1922 ze dne 13. července 1922, jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských. In. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. 1922, částka 80, s. 1003 - 1007 (tzv. malý školský zákon).

⁶ Miroslav SOMR. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1. vydání Praha: SPN, 1987. S. 219 – 221.

⁷ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 95/1948 ze dne 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. 1948, částka 38, s. 829 – 838.

který ve svém úvodu klade důraz na „vysokou ideovou a odbornou úroveň“ a mluví o tom, že musí „škola vychovávat všestranně rozvitě a dokonale připravené nové socialistické občany“. Ve vývoji školství byl tento zákon předělem. Děлил totiž školy na osmileté všeobecně vzdělávací školy a jedenáctileté střední školy.⁸ Školský zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání pak již akceptoval, že „vítězstvím socialismu vstoupil československý lid do nového období svých dějin“ a že „posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující“ mimo jiné i „v uvědomělé občany“ a „nadšené budovatele komunismu“. Zásadním přínosem tohoto zákona plného ideologických nánosů bylo mimo jiné zavedení devítileté školní docházky a změna názvu škol na základní devítileté školy.⁹ Posledním významným školským zákonem z doby před rokem 1989 byla norma č. 29/1984 Sb. o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, která délku základního vzdělávání vrátila zpět na osm let. Základní škola měla pak žáky připravit ke studiu na všech středních školách.¹⁰

Po politických a společenských změnách, které s sebou přinesl politický převrat 17. listopadu 1989, došlo ke změnám i v oblasti školství. První školský zákon po roce 1989 byl vydán ve sbírce zákonů pod č. 258/1996 o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol. Kromě toho, že se na rozdíl od předchozího socialistického zákona zbavil ideologického balastu, stanovil devítiletou školní docházku a mimo jiné

⁸ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 31/1953 ze dne 24. dubna o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In. Sbírka zákonů republiky Československé. 1953, částka 18, s. 193 – 195.

⁹ ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 186/1960 ze dne 15. prosince o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In. Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1960, částka 82, s. 645 – 652.

¹⁰ ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 29/1984 ze dne 22. března o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In. Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1984, částka 5, s. 110 – 124.

řešil i vznik soukromých a církevních škol.¹¹ Nejnovější a velmi rozsáhlý (192 paragrafů) školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání pak již akceptuje vstup České republiky do Evropské unie, řeší mimo jiné rámcové a školní vzdělávací programy, vzdělávání cizinců, individuální vzdělávání nebo například hodnocení výsledků vzdělávání. Základní školství tento zákon ponechal devítileté.¹²

III. Školství na panství Vlčice

Vlčické panství se rozkládalo na západ od královského věnného města Trutnova, s kterým přímo hraničilo a do zániku vrchnostenské správy v Čechách v roce 1848 zahrnovalo katastrální obce Vlčice (německy Wildschütz) s 185 domy a 1251 obyvateli, Silberstein, nyní Hrádeček, který je dnes součástí obce Vlčice, s 11 domy a 87 obyvateli, Volanov (německy Weigelsdorf), od roku 1947 část města Trutnova, tehdy s 77 domy a 458 obyvateli, městečko Pilníkov (německy Pilnikau) se 169 domy a 1103 obyvateli, obec Pilsdorf (obec neměla český název), od roku 1929 součást Pilníkova, se 138 domy a 871 obyvateli, dále Mladé Buky (něm. Jungbuch) se 136 domy a 794 obyvateli, Dolní Sejfy (něm. Thalseifen), dnes součást obce Mladé Buky, tehdy s 19 domy a 91 obyvateli, Sklenařovice (něm. Glasendorf), dnes zaniklá obec na území obce Mladé Buky měla tehdy 47 domů a 297 obyvatel, Hertvíkovice (něm. Hartmannsdorf), od roku 1960 jsou součástí obce Mladé Buky a měly 103 domů a 656 obyvatel, město Svoboda nad Úpou (něm. Freiheit) se 129 domy a 649 obyvateli, Janské Lázně (něm. Johannesbrunn) s 33 domy a 190 obyvateli a Bystřice (něm. Klinge) s 12 domy a 54

¹¹ ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 258/1996 o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon). In. Sbírka zákonů ČR. 1996, částka 77, s. 3394 – 3410.

¹² ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 561/2004 ze dne 24. září o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In. Sbírka zákonů ČR. 2004, částka 190, s. 10262 – 10324.

obyvateli.¹³ Zatímco obec Vlčice se v pramenech připomíná poprvé v roce 1355, kdy patřila Ulmanovi z Neules, v 15. století je zmiňován na vlčickém panství vladycký rod Zilvárů, který držel Vlčice až do stavovského povstání v letech 1618 – 1620. Za účast na tomto povstání byly Zilvárům jejich statky zkonfiskovány a vlčické panství královská komora prodala v roce 1623 Albrechtu z Valdštejna. Ten Vlčice s panstvím odstoupil roku 1627 plukovníkovi císařských vojsk Danielu Hebronovi. Téhož roku zavítal do Vlčic z Bílé Třemešné i Jan Amos Komenský, aby si prohlédl na vlčickém zámku proslulou knihovnu Adama Zilvára, a to ještě předtím, než byla odvezena z Vlčic jako konfiskát. Komenský se právě při tomto výletě inspiroval Bodinovou Didaktikou, kterou v knihovně našel, a později svůj nápad realizoval, když napsal Didaktiku velkou.¹⁴ V roce 1638 byl pak vlčický statek prodán vévodovi z Marienburgu Jakubu Weiherovi, který sídlil na polském hradě Malborku. Po jeho smrti v roce 1657 a smrti jeho manželky Jany Kateřiny roku 1665 ho zdělila Cecílie Eleonora Breunerová, Weyherova dcera a manželka hraběte Maxmiliána Ludvíka Breunera.¹⁵ O deset let později, v roce 1675, ale hraběnka Breunerová prodala panství Vlčice za 180 tisíc zlatých a 500 dukátů knížeti Janu Adolfovi ze Schwarzenbergu. Podobně jako v jiných

¹³ František PALACKÝ. Popis Království českého čili podrobné poznamenání všech dosavadních krajůw, panství, statkůw, měst, městeček a wesnic, někdejších hradůw a twrzí, též samot a zpustlých osad mnohých w zemi české, s udáním jejich obywatelstwa dle popisu r. MDCCCXLIII wykonaného w jazyku českém i německém. Praha:

Nákladem knihkupectví J. G. Kalve, 1848. S. 127 – 128. Viz také Johann Gottfried SOMMER. Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch. 3. Band. Bidschower Kreis, Praha: Nákladem knihkupectví J. G. Calveho, 1835. S. 204 – 213.

¹⁴ Tomáš ŠIMEK a kolektiv. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy. Díl VI. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989. S. 533 – 534.

¹⁵ Jaroslav ŠULA. Jakub z Wejherova, majitel vlčického panství. In. Krkonoše – Podkrkonoší 9. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově ve spolupráci se Státním okresním archivem Trutnov, Krkonošským muzeem Správy KRNAP ve Vrchlabí a Vlastivědným kroužkem Krkonoš a Podkrkonoší, 2009. S. 253 – 259. ISBN 978-80-903741-4-0. ISSN 0231-9934.

částech svých panství věnovali Schwarzenbergové velkou pozornost vedle hospodaření také školství. Přestože bylo vlčické panství stovky kilometrů vzdálené od rodových držav v jižních Čechách, vlastnili Schwarzenbergové toto panství celých 112 let. Za posledního majitele vlčického panství knížete Jana ze Schwarzenbergu bylo v roce 1787 panství prodáno náboženskému fondu a v roce 1790 jej zakoupil obchodník s plátnem Johann Franz Theer, povýšený v roce 1794 za zásluhy o rozvoj plátenictví císařem Františkem II. do šlechtického stavu s právem používat titul „von Silberstein“.¹⁶ Theerové pak vlastnili vlčické panství až do konce feudálního období. Po revolučním roce 1848 byl Pilníkov začleněn po zániku vrchnostenské správy a reorganizaci veřejné správy do politického i soudního okresu Trutnov, kam obec po dalších reorganizacích veřejné správy patří dodnes.¹⁷

Ze všech výše zmíněných 12 katastrálních obcí vlčického panství se školy nacházely v osmi z nich. Nejmladší školou byla ta janskolázeňská, založená až v roce 1870, tedy po zániku vrchnostenské správy. Do roku 1870 musely děti z Janských Lázní navštěvovat tři kilometry vzdálenou školu ve Svobodě nad Úpou. Od roku 1870 začala probíhat výuka přímo v obci, avšak pomocným učitelem. Teprve od roku 1872 zajišťoval výuku první definitivně ustanovený učitel Franz Iser v domě čp. 12. Vlastní objekt školní budovy byl v Janských Lázních otevřen až v roce 1875.¹⁸ Druhá nejstarší škola na vlčickém panství je připomínána v roce 1801 v obci Hertvíkovice dřevěnou budovou, kterou obec zřídila díky Ignazi Kühnelovi z čp. 30, jenž k tomu poskytnul nejen pozemek, ale zaplatil také polovinu nákladů. Prvním učitelem na hertvíkovické škole byl pomocný učitel ze sousedních Mladých Buků Johann Dittrich, který na zdejší škole vyučoval plných 28 let.¹⁹ Jako třetí nejmladší na vlčickém panství je připomínána

¹⁶ Václav HORÁK a kolektiv. Janské Lázně – procházka historií města pod Černou horou. Janské Lázně: Městský úřad, 2013. S. 35 – 51. ISBN 978-80-260-2324-1.

¹⁷ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 467 – 471.

¹⁸ Václav HORÁK a kolektiv. Janské Lázně – procházka historií města pod Černou horou. Janské Lázně: Městský úřad, 2013. S. 68. ISBN 978-80-260-2324-1.

¹⁹ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 449.

v roce 1792 škola ve Volanově. Do té doby zařizoval školní výuku v obci učitel ze sousedních Vlčic. V roce 1792 zde byla postavena první škola, tehdy dřevěný dům, čp. 59, v kterém se vyučovalo až do roku 1870. Prvním volanovským učitelem je připomínán Anton Kahl v roce 1809, který byl v roce 1815 přeložen do Svobody nad Úpou. Nástupcem učitele Kahla se poté stal na celých 56 let Gregor Niepel. Stará volanovská škola byla teprve v roce 1900 zbourána a na jejím místě postavena přízemní budova.²⁰ V pořadí čtvrtá nejmladší škola z celkem osmi škol na vlčickém panství stávala v obci Sklenařovice, dnes již neexistující. O zdejší škole se začíná mluvit v roce 1788. Před tímto datem děti ze Sklenařovic docházely do farní školy v sousedních Mladých Bukách. Prvním zdejším učitelem byl od roku 1788 již zmiňovaný Johann Dittrich a jeho nástupcem Franz Richter z Kalné Vody čp. 14. Třetím sklenařovickým učitelem byl Anton Bochner ze Sklenařovic, který působil v letech 1850 – 1860 jako obecní představený Sklenařovic. Až do roku 1869 docházely děti do různých budov v obci. V tomto roce byla postavena nová budova.²¹ Pátá nejmladší škola na panství Vlčice se objevuje v archivních pramenech v roce 1660 ta v Mladých Bukách. Tehdy byl jistý Martin Fleischer zdejším učitelem. V roce 1793 je zmiňováno na zdejší škole pracovní vyučování (něm. Industrialunterricht), které provozovala Katharina Richterová, dcera učitele Karla Richtera. Dívky tak vyučovala v předení a háčkování. Zdejší škola byla známá také svou velkou zahradou se 100 ovocnými stromy. Zmínky o nové školní budově jsou v Mladých Bukách až z roku 1792, kdy byla škola vysvěcena.²² Šestá a sedmá nejmladší škola byla zřízena v obcích Vlčice a Svoboda (nad Úpou) jistě v 17. století. U obou je první učitel zmíněn již v Soupise poddaných podle víry z roku 1651. Ve Svobodě to byl Görge Khienel, označený jako „Schulman“. Z dochovaných informací je možné zjistit, že byl stár 30 let a v době soupisu již

²⁰ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 506 - 507.

²¹ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 556 – 557.

²² Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 452 – 453.

přestoupil spolu se svou 26letou manželkou Sussanou na katolickou víru.²³ O první svobodské budově školy máme zmínky až z roku 1747 a o dalších učitelích až z 18. století. Nejvýrazněji se zapsala do historie svobodského školství učitelská rodina Kahlů. V roce 1790 nastoupil ve Svobodě Jakob Kahl z Koclěrova, který zastával vedle kantorského povolání i úřad obecního syndika. Jeho syn Anton, narozený roku 1788 v Žaclěři, působil na svobodské škole 35 let. Třetí učitelskou generaci Kahlů pak reprezentoval Josef Kahl (1857 – 1907). Učitelem na zdejší škole byl od roku 1882 a řídícím učitelem byl pak jmenován v roce 1892. Ve Svobodě se vyučovalo v různých budovách až roku 1899, kdy byla postavena nová jednopatrová budova, v roce 1907 zvýšená o druhé patro díky zřízení měšťanské školy.²⁴ Vedle té svobodské byla rovněž ve Vlčicích založena škola někdy v 17. století. Vůbec první zmínky o vlčické škole máme až ze Soupisu poddaných podle víry z roku 1651, kdy se ve Vlčicích připomíná v soupise školmistr „Schuhlmeister“ Bartolomeus Erben, stár 35 let, a jeho 24letá žena Magdalena. U obou je poznámka, že v době soupisu přešli na katolickou víru.²⁵ Původní budova vlčické školy, čp. 3, stála hned vedle fary, a protože do ní docházelo v 19. století až 200 dětí, nebylo často možné vyučování jen v jedné budově realizovat. Ještě předtím, než byla postavena v roce 1885 budova nová, se proto vyučovalo v různých dalších budovách a také na vlčickém zámku, kde poskytl prostory tehdejší majitel Hugo

²³ MATUŠÍKOVÁ, L.; KUKÁNOVÁ, Z.; ZAHRADNÍKOVÁ, M.. Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Hradecko – Bydžovsko 4. Praha: Státní ústřední archiv, 2000. S. 1403.

²⁴ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 550.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SVOBODA NAD ÚPOU 1898 – 1998. 100 let od položení základního kamene školní budovy. Svoboda nad Úpou: Základní škola, 1998. 17 s.

²⁵ MATUŠÍKOVÁ, L.; KUKÁNOVÁ, Z. ; ZAHRADNÍKOVÁ, M. Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Hradecko – Bydžovsko 4. Praha: Státní ústřední archiv, 2000. S. 1409.

Wihard.²⁶ Vůbec nejstarší školou na vlčickém panství byla podle historických pramenů a literatury právě pilníkovská.

IV. Dějiny pilníkovské školy od první zmínky až do roku 1945

1. Od první zmínky do vydání školského zákona v roce 1774

Nejstarší zmínky v regionální historické vlastivědné literatuře připomínají vznik školy v Pilníkově již počátkem 16. století. Avšak dochovaným originálním archivním záznamem nelze tento údaj doložit. Nejstarší údaj v německé vlastivědné literatuře o zmiňovaném 16. století je možno nalézt například u Josefa Demutha v roce 1901²⁷, z kterého později údaj přejímá i Wilhelm Pettera v roce 1939²⁸. Ve vůbec nejstarší vlastivědné publikaci z roku 1835 sice Johann Gottfried Sommer zmiňuje v Pilníkově školu, ale neuvádí žádné jiné informace a data.²⁹ Naopak daleko více informací přináší písemnosti uložené ve Státním okresním archivu v Trutnově. Přestože se písemnosti německé školy v Pilníkově nedochovaly, protože byly v roce 1945 za přítomnosti pilníkovské učitelky Luisy Etteltové „spáleny před očima kronikářky

²⁶ Státní okresní archiv Trutnov (dále jen SOkA Trutnov), fond Obecná škola Vlčice, kronika školy z let 1902-1945, nečíslováno, nezpracováno.

²⁷ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 468. Tato tzv. Demuthova nebo také někdy uváděná učitelská vlastivěda je dosud nejcennějším zdrojem informací o dějinách jednotlivých obcí okresu Trutnov. U hesla Pilníkov najdeme nejen informace o městě, ale i údaje o budově školy a učitelích.

²⁸ Wilhelm PETTERA. Pilnikau. Rückblick und Ausblick anlässlich des Heimat-festes. Pilníkov: Vydavatelství – Wenzel Stransky, starosta, 1939. S. 22.

²⁹ Johann Gottfried SOMMER. Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch. 3. Band. Bidschower Kreis, Praha: Nákladem knihkupectví J. G. Calveho, 1835. S. 210.

ruskými vojáky“,³⁰ je možné například ve farním archivu Římsko-katolického farního úřadu v Pilníkově dohledat ve farní německé kronice údaje o místní škole v jedné z kapitol. Dosud neznámý historický pramen, jakým je farní pilníkovská kronika, nebyl totiž v minulosti nikdy citován, protože se do depozitářů trutnovského archivu dostal až v roce 2002.³¹ Farní kronika obsahuje jedinečné informace o historii školy v Pilníkově, protože až do roku 1869 bylo školství v Rakousku ve správě církve. Záznamy o škole ve zmiňované kronice se nacházejí v kapitole IV. a na více jak šedesáti stranách přibližují nejen počátky pilníkovského školství, ale také budovu, učitele, školní nadace a další se školou spjaté události.³²

Jeden z nejstarších dochovaných záznamů o existenci pilníkovské školy je v urbáři vlčického panství z roku 1685. Ve výčtu majetku, poddaných a poddanských dávek je zmíněna v této knize i „škola v Pilníkově, která je pilníkovskými a pilsdorfskými obyvateli pevně vystavěna a udržována“. Urbář zmiňuje, že ke škole patří i malá zahrada („kleines Gartl“) s trávou, která se dá využívat a sekat. Dále pak měl učitel („Schulmeister“) k dispozici čtyři deputátní pozemky – u mlýna, za novým kostelním dvorem, u křížku a na hospodářství Georga Kühnela v horním Pilsdorfu a dále jednu malou zahradu u Georga Wiplera v horní části městečka.³³

³⁰ Franz J. WÜNSCH. Deutsche Archive und deutsche Archivpflege in den Sudetenländern. In. Deutsche Archive und deutsche Archivpflege in der Sudetenländern. Wissenschaftliche Materialien zur Landeskunde der Böhmischen Länder. Heft 2. München: Historische Kommission der Sudetenländer in Zusammenarbeit mit dem Collegium Carolinum, 1958. S. 165.

³¹ SOkA Trutnov, fond Státní okresní archiv Trutnov, kniha přírůstků 2002, přír. č. 93/2002, nezpracováno.

³² SOkA Trutnov, fond Farní úřad Pilníkov, farní kronika z let 1855 – 1937, bez čísla, záznamy o škole na s. 371 – 433.

³³ Státní oblastní archiv Třeboň (dále jen SOA Třeboň), pobočka Český Krumlov, fond Schwarzenberská ústřední kancelář, oddělení Vlčice, urbář vlčického panství z roku 1685, nečíslováno, folio 60.

Původní stará pilníkovská škola stála podle parcelního protokolu z roku 1841 pravděpodobně v místě stavební parcely č. kat. 131, kde je také poznačeno i staré konskripční číslo 56 a označeno jako staré místo školy („alte Schulhausstelle“). V té době byla budova školy však již v popisném čísle 25.³⁴ Vůbec nejstarším zmiňovaným pilníkovským učitelem je připomínán již roku 1659 „Schulmeister“ a městský písař Johann Ilchmann se ženou Annou, který 2. června 1687 zemřel. Roku 1687 po smrti prvního zmiňovaného pilníkovského učitele je jako „Schulmeister“ zmiňován Johann Georg Anton Davidt spolu se svou manželkou Zuzanou. Davidt zastával úřad do 8. ledna 1718, kdy ve stáří 56 let zemřel. Následovníkem učitele Davidta po jeho smrti se stal Christian Ignaz Seidl se svou ženou Annou Marií, dcerou starosty Thima z Pilníkova. Seidl však ve svých čtyřiceti letech dne 14. února 1736 zemřel a místo učitele po něm převzal Franz Josef Lintner, syn učitele Sigmunda Lintnera ze Žacléře. Lintner se oženil 4. března 1737 s Annou Marií Seidlovou, vdovou po předchozím učiteli. Po dvanáctiletém působení a ve svých 33 letech však 14. února 1749 Lintner zemřel a školním mistrem v Pilníkově se stal Martin Franz Brath. Ani ten se dlouhého věku nedožil a již 21. dubna 1753 ve věku 52 let zemřel. Na dlouhých 42 let se poté stal učitelem a městským písařem v Pilníkově Johann Georg Schmidt. Po Schmidtově smrti 21. listopadu 1795 nastoupil na místo městského učitele Ferdinand Hübner.³⁵ V 18. století nebylo v Pilníkově výjimkou, že vyučovaly i vdovy po učitelích. Učitelské místo tak bylo například 22. února 1736 propůjčeno Marii Seidlové, vdově se čtyřmi sirotky, a když se roku 1737 znovu provdala, bylo jí místo ponecháno až do roku 1749. Další případ se stal v roce 1753 po úmrtí učitele Bratha, když vrchnostenský úřad povolil Brathově vdově vyučovat na dva až tři roky.³⁶ Díky farní kronice Vlčic se dochovaly zprávy o platech pilníkovského učitele v 18. století. Za pohřeb měl například 28 krejcarů, za křest 15 – 27 krejcarů nebo za svatbu 24 krejcarů. Za školní úkony měl

³⁴ SOkA Trutnov, Sběrka dokumentace, sign. 22/5, Emil Kraus : O jednom starém městečku a co k němu patřivalo, rukopis, 250 s.

³⁵ SOkA Trutnov, fond Farní úřad Pilníkov, kronika z let 1855 – 1937, nečíslováno.

³⁶ SOA Třeboň, pob. Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední kancelář, oddělení Vlčice, sign. IV–F–3S alfa-1/a. Viz také SOkA Trutnov, Sběrka dokumentace, sign. 22/5, Emil Kraus: O jednom starém městečku ..., s. 153a.

pilníkovský učitel jeden krejcar za čtení, za psaní a počty jeden krejcar a 3 denáry, za psaní a zpěv 3 krejcare, a to vše týdně od každého žáka.³⁷

2. Pilníkovská škola v letech 1774 – 1869

Po vydání prvního tereziánského školského zákona docházelo postupně ke zlepšování jak prostorové, tak i personální situace na pilníkovské škole. První důkladnější zprávy o stavbě školní budovy v Pilníkově máme až teprve z roku 1792. Předcházela tomu žádost ředitele vlčického panství Froona z 25. března 1785 adresovaná knížeti Janu Nepomukovi ze Schwarzenbergu, aby byly nadační peníze ve výši 450 zlatých, zbylé po zemřelém poustevníkovi, použity pro stavbu nové školy, protože stávající byla ve špatném stavu.³⁸ Budova školy vydržela na původním místě až do velkého požáru Pilníkova, ke kterému došlo 16. srpna 1820. Shořelo nejen centrum města a škola, ale také veškeré školní zařízení. Díky aktivitám okresního vrchlabského vikáře a zároveň c. k. dvorního kaplana a děkana ve Vlčicích Johanna Fiedlera byla vyhlášena sbírka pro pilníkovskou školu na školách na Vrchlabsku a Trutnovsku a sebráno bylo celkem přes 368 zlatých. Za sebrané peníze bylo pořízeno mimo jiné 76 párů bot, 31 párů ponožek a papír pro postižené žáky.³⁹ Po požáru se krátce vyučovalo v soukromém domě čp. 23 Franze Pfeifera a teprve v červenci roku 1827 byla odkoupena obcí budova hostince „U Ráje“ („Zum Paradies“) čp. 25 a zde byla zřízena provizorní škola. Protože ale byla budova nedaleko hlavní cesty a provoz na silnici rušil školní vyučování, nechala obec postavit v letech 1855 - 1856 na místě bývalé a vyhořelé staré radnice novou školní budovu se třemi třídami pro děti z Pilníkova a

³⁷ Arciděkanský úřad Trutnov, farní kronika Vlčic z let 1840-1939, nefoliováno.

³⁸ SOA Třeboň, pob. Český Krumlov, Schwarzenberská ústřední kancelář, oddělení Vlčice, sign. IV-F-3S alfa-1/a. Viz také SOkA Trutnov, Soudobá dokumentace, sign. 22/5, Emil Kraus: O jednom starém městečku ..., s. 152 – 153a.

³⁹ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika z let 1855 – 1937, bez čísla, fol. 408a.

Pilsdorfu.⁴⁰ Za zmínku stojí, že tato budova se nachází po několika přestavbách na původním místě dodnes a dodnes také slouží školnímu vyučování. Rozhodnutí postavit novou budovu školy vzešlo od tehdejšího starosty Pilníkovy Josefa Rumlera z čp. 14, prvního radního Franze Baiera z čp. 22 a druhého radního Augustina Lorenze z čp. 62, kteří za podpory místního zastupitelstva rozhodli o výstavbě nové školy. Toto rozhodnutí bylo oznámeno tehdejší vlčické vrchnosti, baronu Theerovi ze Silbersteinu jako školnímu patronovi, který se záměrem souhlasil. Následně byl provedením plánů školy pověřen asistent c. k. stavebního úřadu v Trutnově Killian a byla stanovena výše nákladů na výstavbu školy na celkem 9800 zlatých. Dne 5. května 1855 byla stavba školní budovy pronajata Franzi Fischerovi, hostinskému z čp. 27, a již 8. května poté byla v prostoru bývalé stavby čp. 35, kde dříve stávala radnice, zahájena. Následně byl 3. července položen základní kámen stavby. Stavba nové školy trvala více jak rok a slavnostního otevření se pilníkovští dočkali 8. prosince 1856, kdy novou budovu vysvětil okresní vikář a okresní školní dozorce P. Josef Sommer, děkan z Hostinného. Již 9. prosince 1856 tak mohly pilníkovské děti poprvé zasednout do nových lavic v nové škole. V noci z 5. na 6. ledna 1867 zachvátil školní budovu po dlouhé době znovu požár, a to od komínu sousedního domu Russových. Byl však po několika hodinách uhašen.⁴¹ Ze školních fasí uložených v Národním archivu v Praze je pak patrné z dokumentu datovaného v roce 1858, že v Pilníkově se nacházela školní budova se dvěma učebnami, bytem pro učitele o 2 pokojích, kuchyní, komoře, sklepu a stáji a dále jeden pokoj pro podučitele.⁴²

Po vydání tereziánského školského zákona vyučoval na škole v letech 1753 - 1795 již zmiňovaný Johann Georg Schmidt, kterého nahradil v roce 1795 Ferdinand Hübner, pocházející z městečka Svobody, ležící rovněž na vlčickém panství. Hübner již před nástupem do Pilníkovy vyučoval na školách ve Svobodě, Heřmanových Sejfech

⁴⁰ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 468.

⁴¹ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, bez čísla, fol. 408a – 409b, 412a - 412b.

⁴² Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), České gubernium – školní fase, 1772 – 1869, kt. 81 – Pilníkov.

(dnes Rudník) a ve Vlčicích. Dále je o něm známo, že byl dvakrát ženatý a zemřel v roce 1815. Jeho nástupcem se stal Josef Faltis, rozený ve Chvalkovicích na náhodském panství. Působil několik let jako pomocný učitel na sousední vlčické škole, poté jako učitel ve Svobodě. Odtud přešel do Pilníkova. Za jeho působení pracovali jako pomocní učitelé na pilníkovské škole Ignaz Sacher z Dolní Rokytnice, Franz Mühl z Huntířova a Franz Pittasch z Vlčic. Faltis však onemocněl v roce 1821 plicní chorobou a přestěhoval se poté do Kuksu k milosrdným bratřím do hospitálu, kde se léčil. Zemřel v červenci roku 1821 ve věku 33 let. Na místo Faltise byl roku 1821 prezentován vlčickou vrchností, svobodným pánem ze Silbersteina, jeho nástupce Ignaz Kudernatsch, a to na základě dekretu biskupské konzistoře v Hradci Králové ze 3. srpna 1821. Kudernatsch se narodil v Žirči u Dvora Králové nad Labem čp. 22 dne 14. ledna 1794, absolvoval roku 1810 přípravný kurz pro zájemce o učitelské povolání na c. k. Hlavní škole ve Dvoře Králové nad Labem a od 1. září téhož roku byl ustanoven pomocným učitelem v Žirči a až do smrti žirečského učitele Franze Seidla v roce 1816 působil na žirečské škole a potom ještě krátce, do 31. března 1817. Od 1. dubna 1817 byl pak dekretem ustanoven jako pomocný učitel v Dobrušce na opočenském panství pod vedením učitele Josefa Millera, kde působil až do 25. srpna 1821. Od 1. září téhož roku byl ustanoven již jako řádný učitel na škole v Pilníkově a o dva roky později se oženil s Franziskou Seidelovou, dcerou učitele ze Žirče. Ignaz Kudernatsch působil jako řídící učitel na pilníkovské škole až do své smrti dne 20. července 1870, tedy plných 49 let. Za své zásluhy o rozvoj školy v Pilníkově byl již roku 1868 císařem Františkem Josefem I. vyznamenán stříbrným záslužným křížem s korunou, který mu předal 24. června pilníkovský farář Josef Acksteiner. Za Kudernatschova působení vypomáhali na pilníkovské škole také další učitelé – Franz Pittasch, rodák ze sousedních Vlčic, který byl z Pilníkova odvolán 31. března 1825 do Heřmanových Sejfů. Po Pittaschovi převzal místo pomocného učitele v Pilníkově Franz Richter, rovněž rodák z Vlčic, který setrval na místě pomocného učitele od 1. dubna 1825 až do 16. ledna 1839, poté působil na škole v Hostinném. Po Richterovi nastoupil pomocný učitel Vinzenz Pohl, rozený v Poříčí u Trutnova, syn tamějšího učitele, který působil jako pomocný učitel v Pilníkově až do 14. listopadu 1839. Poté byl odvolán jako provizorní pomocný učitel do Heřmanových Sejfů a následně od 15. listopadu 1839 do Hostinného. Dalším pomocným učitelem byl Wenzel Hofmann, rodák z Pilníkova čp. 20, a to od 30. června

1852 do 15. října 1856. Poté působil jako učitel v maďarské Pile. Následovníkem Hofmanna na místě pomocného učitele se poté stal Adolf Wanka, rodák z Horní Brusnice čp. 81, a to již od 12. listopadu 1856, kdy také získal k bydlení jednu místnost ve škole, čp. 35. Dne 23. ledna 1861 se Wanka oženil s Marií, nejmladší dcerou učitele Kudernatsche. Dalším pomocným pilníkovským učitelem se poté stal od 10. října 1868 Franz Munser, rodák ze Žirečské Podstráně čp. 13 u Dvora Králové n.L.⁴³

Ekonomickou situaci pilníkovské školy v první polovině 19. století velmi podrobně popisují tak zvané fase, úřední přiznání majetku školy. Jednou z prvních známých fasí pilníkovské školy je ta z roku 1811, z které se patrně, že z půdy měla škola výnos 6 zlatých a 36 a půl krejcaru, z luk 1 zlatý a 4 a půl krejcaru, dále z kostelních požitků získávala škola a učitel ze mši 1 zlatý 56 krejcarů, z nadací 2 zlaté a 30 a půl krejcaru a 1 zlatý a 30 krejcarů měl učitel pro muzikanty, nikoliv pro sebe. Od města pak škola a učitel dostávali z obecní kasy 10 zlatých a 30 krejcarů za hudební produkci v kostele, dále štolovné ve výši 16 zlatých a 55 krejcarů utržených za poplatky z pohřbů a svateb, 30 snopů žita, 30 snopů pšenice a 72 chlebů, každý po 6 krejcarech v celkové hodnotě 13 zlatých a 42 krejcarů, dále od 99 platících dětí navštěvujících školu 94 zlatých a 41 krejcarů ročně (dále bylo ve škole 47 chudých a neplatících dětí, 3 děti ze vzdálených míst a 13 dětí nemocných). Celkem fase v roce 1811 uvádí ve škole 177 dětí. Vedle uvedených poplatků získával učitel a škola dva sáhy deputátního dřeva jak od města Pilníkov, tak od obce Pilsdorf v hodnotě 3 zlatých a 27 krejcarů. Ze všech domů pak ještě na svatého Jiří a svatého Havla dostávala škola 26 zlatých, které obdržel učitel ročně za koledu. Celkové příjmy pilníkovské školy a učitele podle úřední fase z roku 1811 tedy činily 177 zlatých a 22 a půl krejcaru.⁴⁴ Další školní fase z roku 1832 již vyčíslila požitky učitele na 275 zlatých ročně. Do školy v té době mělo docházet 255 dětí, z toho 126 chlapců a 129 dívek, z nich bylo chudých 30 chlapců a 29 dívek a

⁴³ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, kronika z let 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 415b – 417b.

⁴⁴ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, kronika z let 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 381a – 382a.

platicích 96 chlapců a 100 dívek.⁴⁵ Většina chudých žáků byla kvůli nemajetnosti rodičů odkázána na milodary a nadace, které zajišťovaly, že tyto děti mohly docházet do školy a vzdělávat se jako jejich majetnější vrstevníci. O první školní nadaci pro školu v Pilníkově se zasloužil Josef Kühnel z Pilníkova čp. 8, který prostřednictvím testamentu z 24. ledna 1814 určil, že z částky 200 zlatých má být vypláceno ročně pět procent k podpoře chudých žáků. Další, v pořadí druhou nadaci zřídila 20. dubna 1821 vdova Anna Rosina Zahnová z Pilsdorfu čp. 87, když určila, že z částky 100 zlatých má být ročně poskytnuto škole a žákům rovněž pět procent. Třetí nadaci založil místní mlynář Josef Gittler z Pilníkova čp. 57 v roce 1814, kdy mělo být z částky 20 zlatých poskytováno rovněž pět procent chudým žákům. Čtvrtá školní nadace z 16. února 1836 byla zřízena díky testamentu sedláka Antona Wicka z Pilsdorfu čp. 99. Ten určil, že z částky 50 zlatých mělo být rovněž poskytováno ročně pět procent chudým. V roce 1860 pak registroval řídící učitel na pilníkovské škole již devět školních nadací. Kromě již zmíněných čtyřech byla pátá nadace od neznámého dobrodince na částku 16 zlatých a 80 krejcarů, šestá nadace od Veroniky Pauerové z Pilsdorfu čp. 109 na částku 20 zlatých, sedmá nadace od Elisabethy Rabové z Pilsdorfu čp. 78 na 21 zlatých, osmá nadace od Johanna Patsche z Pilníkova čp. 28 na 42 zlatých a devátá nadace od Augustina Hofmanna z Pilníkova čp. 89 na 155 zlatých a 40 krejcarů. Po roce 1860 se školní nadace rozšířily o tři další ve výši 40 zlatých.⁴⁶

Na vzdělávání žáků měla určitě vliv i dostupnost literatury, kterou se snažili místní učitelé žákům poskytnout. O první školní knihovně se objevují zmínky v roce 1837, a to díky místnímu lokalistovi a duchovnímu správci Johannu Baumgartenovi, který věnoval škole prvních 32 svazků. Na konci roku pak měla knihovna i díky městu Pilníkov a obci Pilsdorf již 51 svazků. V roce 1852 byla pak rozšířena o další svazky díky lokalistovi Josefu Acksteinerovi. V roce 1873 pak vyzval řídící učitel Kraus

⁴⁵ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, kronika z let 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 384a – 385a.

⁴⁶ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 391a – 392a.

prostřednictvím místní školní rady městské zastupitelstvo v Pilníkově, aby přispěla okresní školní rada na školní knihovnu částkou 20 – 30 zlatých.⁴⁷

Velmi zajímavým dokumentem, který popisuje vybavení školy v Pilníkově je soupis školního inventáře z roku 1839. Mezi jinými je zde zmíněno 18 kusů lavic, v každé lavici pět kusů skleněných nádob na inkoust, 1 stůl, 2 katedry, 1 obedněné sezení se zásuvkou pro učitele, 1 vyvýšený podstavec na tabuli, 2 černě natřené dřevěné školní tabule s podstavci, 2 černé tabule z voskovaného plátna na zavěšení na zeď v rámu se sklem, obraz Jeho Veličenstva císaře Ferdinanda I., znak barona ze Silbersteinu, tabule na stěnu, školní zákon, katalog s lekcemi, 6 kusů tabulek ke zkoušení nejlepších žáků, 2 kusy o něco větších tabulek s evangeliem, 2 kusy malých černých tabulek na označování data, skříň černě natřená se sklem a klíčem, uvnitř 122 kusů školních knih pro děti, dále úřední knihy – 2 kusy školních nařízení, kniha se soupisem školou povinných dětí, kniha se soupisem chudých dětí, kniha s výpisem zkoušek, deník opakovacích hodin, deník denního vyučování (pochází z let 1839 – 1870 a jako jediný se dochoval dodnes z celého školního archivu a je uložen ve Státním okresním archivu v Trutnově), kniha se soupisem školní knihovny, pamětní kniha, kniha školních účtů. Na stěně se pak nacházela knihovna se zámkem a klíčem s 63 kusy spisů pro mládež.⁴⁸

3. Pilníkovská škola v období 1869 - 1918

Říšským zákonem z roku 1868 byly školy v rakousko-uherské monarchii vyčleněny z pravomoci církve a podřízeny státu. Fakticky tato změna znamenala, že dosavadní dohled nad školou již neprováděli církevní hodnostáři, ale orgány státu, zejména místní, okresní a zemské školní rady s okresními školními inspektory, jmenovanými c. k. místodržitelstvím. Hlavním učitelem pro zkoušení žáků na

⁴⁷ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 426a – 426b.

⁴⁸ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 402a – 402b.

pilníkovské škole byl jmenován 12. ledna 1870 Franz Schneider z Trutnova. Zákon nařizoval obcím, kde byla zřízena škola, jmenovat místní školní radu. V Pilníkově taková vznikla 10. dubna 1870 a jejím prvním předsedou se stal Franz Lorenz, c. k. poštovník a obchodník z Pilníkova čp. 11. Prvním pilníkovským školním inspektorem byl jmenován Benedikt Rumler, obchodník v Pilníkově čp. 29.⁴⁹

Sedmdesátá a osmdesátá léta 19. století znamenala pro pilníkovskou školu velké množství změn, a to nejen již zmiňované změny v dohledu státu, ale i vzhledem ke zvyšujícímu se počtu žáků. Již v roce 1870 byla v budově školy vyklizena místnost a zřízena třetí třída, jejímž učitelem se stal Adolf Wanka. Další změnou bylo opětovné navýšení počtu tříd v roce 1877, když musel být adaptován byt učitele pro potřeby výuky. Do čtvrté třídy nastoupil další učitel, Josef Schröter, rodák z Trutnova, do té doby podučitel v Mladých Bukách. O čtyři roky později muselo dojít k dalšímu navýšení počtu tříd na pět, když byla roku 1881 adaptována místnost na radnici. Jako třetí učitel páté třídy nastoupil Berthold Adelt, jako podučitelé pak na pilníkovské škole začali působit Josef Falge a Franz Teuber. Od roku 1882 pak byla při obecné škole otevřena z podnětu Theodora Eichmanna, majitele továren na výrobu papíru z Hostinného a pozemků v Pilníkově, košíkářská škola v prostorech bývalé školy, čp. 25. V roce 1885 byla však uzavřena.⁵⁰ Neustálé navyšování počtu tříd a větší počet žáků na pilníkovské škole vedl k rozhodnutí přistavět na stávající budovu další, druhé patro. Tam měla být přestěhována pátá třída, do té doby umístěná na radnici. Vysvěcení nové přístavby školy se uskutečnilo 4. října 1886, kdy se procesí lidí vydalo od farního úřadu k budově školy. Tam promluvil majitel továrny Ferdinand Wögerer, který poté slavnostně předal řídícímu učiteli Johannu Krausovi klíč od školy a děkan Josef Acksteiner pronesl slavnostní řeč.⁵¹

⁴⁹ František SCHEDLE. Místní školní rada a její působení. Příruční kniha pro místní školní rady. Vídeň: Nakladatelství A. Pichlera vdovy a syna, 1893. S. 1 – 3.

SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 409b.

⁵⁰SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 409b – 410a.

⁵¹ SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 418b.

Po úmrtí řídícího učitele Ignaze Kudernatsche 20. července 1870 se stal jeho nástupcem od 16. března 1871 Adolf Wanka, narozený 18. listopadu 1828 v Horní Brusnici čp. 81. Wanka působil od září 1846 do září 1847 jako podučitel v Horní Brusnici, poté další rok na škole v Čermné, od září 1848 do listopadu 1856 pak znovu na farní škole v Horní Brusnici a od 12. listopadu 1856 jako podučitel v Pilníkově. Krátce poté, co byl 16. března 1871 jmenován okresní školní radou v Trutnově řídícím učitelem v Pilníkově, dne 13. září téhož roku zemřel. Prozatímní vedení pilníkovské školy bylo proto svěřeno Franzi Munserovi. Prozatímním podučitelem se poté stal Ignaz Kuhn z Bobru u Žacléře, jehož otec byl v Bobru rovněž učitelem. Dne 2. dubna 1872 byl okresní školní radou v Trutnově jmenován řídícím učitelem v Pilníkově Johann Kraus, rodák z Meclova u Horšovského Týna. Následujícího roku byl Munser jmenován druhým řádným učitelem na pilníkovské škole s ročním platem 500 zlatých a podučitel Ignaz Kuhn odešel na nové působiště do Žacléře. Na místo Kuhna byl do Pilníkova jmenován Emil Zenker, avšak jen na jeden rok, protože v roce 1874 znovu změnil působiště a přestěhoval se do Volfartic u České Lípy. Na jeho místo přišel 4. října 1874 Theodor Damiann, původem z Dolní Branné čp. 224. Následujícího roku nastoupila do pilníkovské školy vůbec první žena v historii místního školství, která vyučovala od roku 1875 pracovní vyučování (něm. Industriallehrerin). Stala se jí Adelheid Kuhn, dcera zemřelého učitele Gregora Kuhna z Dolní Olešnice u Hostinného, s nástupním platem 300 zlatých. V roce 1876 se z Pilníkova odstěhoval prozatímní učitel Franz Munser do Slavětína u Radvanic a téhož roku opustil místo podučitele i Theodor Raimann a stal se soukromým učitelem v nějaké továrně v Dolním Rakousku. Jeho prozatímním nástupcem se stal na pilníkovské škole Konrad Illner ze Žacléře. V roce 1877 byl v pořadí druhým provizorním podučitelem jmenován na pilníkovskou školu Georg Kraus z Borovnice čp. 27 a jako druhý řádný učitel Josef Schröter, dosavadní podučitel v Mladých Bukách, rodák z Trutnova. Záhy byl ale odvolán na nové působiště do Poříčí u Trutnova a na jeho místo jmenován Josef Chmelík z Mezilečí u Hoříček. V roce 1878 odešel dosavadní podučitel Konrad Illner k 30. srpnu z Pilníkova na místo učitele do Velké Úpy a na jeho místo přišel Berthold Adelt, který byl v roce 1881 jmenován řádným učitelem v nově zřízené páté třídě pilníkovské školy. Josef Chmelík z Pilníkova odešel na místo řádného učitele do Křenova u Žacléře a jako noví podučitelé do Pilníkova přišli Josef Falge z Trutnova a Franz Teuber z Teplic u Broumova (dnes

Teplice nad Metují). Další personální změny zaznamenáváme na pilníkovské škole v roce 1885, kdy Josef Falge odešel z Pilníkova do Horního Starého Města u Trutnova a na jeho místo přišel jako druhý podučitel Lauks, dosavadní podučitel z Bečkova u Žacléře. Dalšími změnami byly odchod Josefa Schrötra na místo učitele do Trutnova a příchod učitelky druhé třídy Karoliny Flek, dcery lékaře ze Žacléře. V roce 1886 byl Franz Teuber jmenován provizorním učitelem ve Volanově u Trutnova a v roce 1888 byl na místo podučitele za odešlou slečnu Flekovou jmenován Richard Meissner z Německé Brusnice (dnes Hajnice). Poslední větší personální změnou na pilníkovské škole před koncem monarchie byl v roce 1904 odchod řídícího učitele Johanna Krause do důchodu a jmenování jeho nástupce, dosavadního učitele první třídy, Franze Teubera. Jak je poznamenáno v německé farní kronice, byl učitel Kraus známý svým vlažným náboženským založením. Prosadil ve škole pozdrav při příchodu do třídy „dobrý den“ na místo „ve jméně Božím“ a při odchodu francouzské „Adieu“.⁵² Podle adresáře okresu Trutnov z roku 1906 je pak u pilníkovské školy poznačeno, že je pětiletá, dochází sem 297 žáků, řídícím učitelem je Franz Teuber a učiteli jsou Karl Rieger, Franz Forkarth, Franz Wippler, Rudolf Munser a Rudolf Renner, učitelem náboženství páter Franz Kutnar a učitelkou pracovního vyučování Adelheid Kuhn.⁵³ Počátkem školního roku 1907 bylo rozhodnuto vytvořit v pátém ročníku paralelní třídu a děti byly rozděleny podle pohlaví. Následujícího roku byla zřízena paralelní třída i ve čtvrtém ročníku, a protože již ve stávající škole nebylo místo, musela být tato třída vyčleněna z jedné z místností na radnici.⁵⁴ Nastávající světový konflikt, tehdy nazývaný velká válka, poznamenal i pilníkovskou školu. Již 1. února 1915 musel narukovat učitel Josef Schubert jako třetí z učitelského sboru do aktivní vojenské služby. Smutná zpráva dorazila do Pilníkova 17. července 1915, že zdejší učitel Alfred Burkert dne 25. května 1915 zemřel v haličské Novotanieci na průstřel hrudníku ve věku 22 let. O rok později

⁵² SOkA Trutnov, Farní úřad Pilníkov, farní kronika 1855 – 1937, nečíslováno, fol. 418a – 419a.

⁵³ ADRESSBUCH für den politischen Bezirk Trautenau im Riesengebirge. Rokytnice v Krkonoších: Nákladem vlastním Franze Geberta, 1906. S. 49.

⁵⁴ SOkA Trutnov, Archiv obce Pilsdorf, kronika obce z let 1792 - 1911, kniha č.1, nefoliováno.

následovala další smutná zpráva, že 3. září 1916 zemřel v pardubické nemocnici učitel Josef Schubert na následky zranění z Ruska. V průběhu války bylo v pilníkovské továrně „Silkin“ ubytováno na 280 haličských uprchlíků židovského vyznání a jejich 41 dětí bylo 17. září 1916 zapsáno do zdejší školy. Většina z nich však byla analfabety a většinou nechodila do školy.⁵⁵ V prvním válečném roce 1914 navštěvovalo pilníkovskou školu 282 dětí, které vyučovalo celkem 7 učitelů (5 mužů a 2 ženy), v roce 1915 to bylo 279 dětí, roku 1916 celkem 313 dětí (včetně haličských uprchlíků) a v roce 1917 celkem 280 dětí. Pro rok 1918 nemáme dochované statistiky.⁵⁶

4. Pilníkovská škola v letech 1918 - 1938

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 nedošlo k zásadním stavebním úpravám školy, a to i z toho důvodu, že počet dětí za první republiky ve škole klesal. Až do roku 1924 zůstal řídícím učitelem pilníkovské školy Franz Teuber a ke dni 28. června 1924 odešel do starobního důchodu. Na obecné škole v Pilníkově vyučoval plných 43 let a na místě řídícího učitele celých dvacet let.⁵⁷ Dožil v Pilníkově na náměstí v domě čp. 30. Nejdříve jej opustila v roce 1930 jeho žena Vinzenzia ve věku 67 let a poté zemřel 30. března 1933 ve věku nedožitých 71 let i Franz Teuber.⁵⁸

Důležitým zdrojem informací o pilníkovské škole za první republiky jsou statistické zprávy zasílané Okresnímu výboru v Trutnově. Protože jsou tyto zprávy velmi torzovité a fond uložený ve Státním okresním archivu v Trutnově je velmi

⁵⁵ SOkA Trutnov, Archiv obce Pilsdorf, kronika z let 1921 – 1925, nečíslováno, s. 32, 35, 47, 48.

⁵⁶ SOkA Trutnov, Okresní školní rada Trutnov, (1841)1869 – 1938, kt. 43 (statistiky škol).

⁵⁷ SOkA Trutnov, Archiv obce Pilsdorf, kronika 1921 – 1925, nečíslováno, s. 79.

⁵⁸ SOkA Trutnov, Sbírka druhopisů matrik okresu Trutnov, kt. 361.

SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov 1850-1938, sčítací operáty 1900, Pilníkov, neuspořádáno.

mezerovitý, nemáme ucelený pohled na prvorepublikové dějiny této školy. Přesto víme, že na místě řídícího učitele v roce 1924 vystřídal Franze Teubera další místní učitel, Franz Forkarth, narozený rok 1873. Koncem dvacátých let měla pilníkovská škola jen čtyři ročníky a jednu paralelní třídu. Řídícím učitelem byl zmiňovaný Franz Forkarth, učiteli Franz Wippler (narozen 1874), Franz Gaber (ročník 1899), Rudolf Patzak (ročník 1902), Alfred Veith (narozen 1903), učitelka českého jazyka Margareth Wertheim (narozena 1892) a učitelka pracovního vyučování Helena Schlegl (narozena 1878). K 31. říjnu 1929 navštěvovalo školu 180 žáků, z toho bylo 178 občanů Československé republiky a 2 cizí, 177 německé národnosti a 3 československé, 172 římsko-katolického náboženství, 4 evangelického, 2 československého a 2 bez vyznání. V roce 1930 docházelo podle dochovaných statistik do školy 218 žáků a v učitelském sboru byli jako řídící učitel Franz Forkarth, učitelé Franz Miksch (narozen 1885), Rudolf Bauer (narozen 1901), Walter Tölg (narozen 1901), Rudolf Patzak (narozen 1902) a Alfred Veith. Učitelkou ručních prací byla Helena Schlegl. O tři roky později navštěvovalo pětitřídní veřejnou smíšenou školu v Pilníkově 202 žáků. Řídícím učitelem byl Franz Miksch, učiteli Wilhelm Pettera (narozen 1894), Herrmann Patzelt (narozen 1911) a učitelky Aloisia Mineif (narozena 1889) a Luisa Reumann (narozena 1911).⁵⁹ Řídící učitel Miksch působil ve funkci až do roku 1938 a poté jej na rok krátce zastupoval Wilhelm Pettera.⁶⁰

5. Pilníkovská škola v období 1938 – 1945

Po mnichovské dohodě a záboru pohraničí německým vojskem vpochodovali němečtí vojáci v čele s generálem Paulem von Hasem dne 9. října 1938 okolo 12. hodiny i do Pilníkova, bouřlivě vítání německým obyvatelstvem v čele se starostou

⁵⁹ SOkA Trutnov, Okresní školní výbor Trutnov, (1841)1869 – 1938, kt. 43.

⁶⁰ Johannes GOTTWALD. Pilnikauer Chronik. Band 3. Neuried bei München: Johannes Gottwald, 2008. S. 322.

Johannem Hofhanselem, který se později stal okresním vedoucím sudetoněmecké strany v Trutnově.⁶¹

Až do konce druhé světové války zůstala škola umístěná v domě čp. 35 na náměstí. Řídícím učitelem v období od roku 1939 do roku 1945 byl Franz Ezer, který měl na starosti 1. a 2. ročník. Z učitelského sboru pak Luisa Mineif vyučovala ve 3. ročníku, Franz Breiter ve 4. ročníku a Erna Pettera, provdaná Moss, ruční práce.⁶²

V. Česká menšinová škola v Pilníkově v letech 1924-1938

Přestože byl Pilníkov tradičně německým městečkem s většinovým německým obyvatelstvem, začínají se zde již od konce 19. století usazovat i čeští obyvatelé. Podle oficiálního úředního sčítání v roce 1890 zde mělo žít pět osob s českou obcovací řečí a o deset let později, při dalším úředním sčítání, již jen tři.⁶³ Vedle toho bylo soukromým sčítáním zjištěno, že se v Pilníkově nachází 60 Čechů. Zjistit pravý stav věci však nelze kvůli absenci školního archivu před rokem 1945. Při dalších sčítáních v roce 1910 bylo oficiálně zjištěno osm osob s českou obcovací řečí. Situace se začala měnit až po vzniku Československé republiky v roce 1918 s nástupem českých zaměstnanců do státních služeb. Podle úředního sčítání v roce 1921 se v Pilníkově přihlásilo k československé národnosti 21 osob a v sousedním Pilsdorfu 37 osob. Při dalším úředním sčítání, v roce 1930, přiznalo československou národnost již celkem 113 osob, z toho v Pilníkově 47 a

⁶¹ Johannes GOTTWALD. Pilnikauer Chronik. Band 3. Neuried bei München: Johannes Gottwald, 2008. S. 394.

⁶² Johannes GOTTWALD. Pilnikauer Chronik. Band 3. Neuried bei München: Johannes Gottwald, 2008. S. 322.

⁶³ SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov 1850-1938, sčítání obyvatel Pilníkov 1900, neuspořádáno.

v Pilsdorfu 66.⁶⁴ To již však byly město Pilníkov a obec Pilsdorf sloučené na základě vyhlášky zemského prezidenta číslo 22 ze dne 28. března 1931 Zemského zákoníku č. 135.343 ai 1931, 2-473 ai 1931 v jednu obec Pilníkov a obec Pilsdorf tímto sloučením zanikla.⁶⁵ Je zajímavé, že neexistoval úřední český název pro obec Pilsdorf, která byla teprve v roce 1930 sloučena s městem Pilníkov. Vůbec první známý překlad německého názvu Pilsdorf začali užívat členové odboru Národní jednoty severočeské pro Pilníkov a okolí po svém vzniku. Tehdy se objevil první a také poslední známý překlad této obce - Pelíčov.⁶⁶

Za první republiky zde existovalo v prvorepublikovém období také několik českých spolků. Nejstarším z nich byl místní odbor Národní jednoty severočeské (dále jen NJS), jehož ustavující schůze se konala 29. dubna 1923. Tehdy k přítomným promluvil za Národní jednotu severočeskou Vojtěch Šandera a Jindřich M. Vlček.⁶⁷ V letech 1923-1935 stál v jeho čele přednosta zdejší železniční stanice Otakar Vojtíšek a v letech 1936-1938 železniční zaměstnanec Josef Koželský.⁶⁸ V polovině třicátých let 20. století měl odbor 57 členů a v roce 1938 dokonce 72. Jeho spolková místnost sídlila v letech 1936-1938 v hotelu U Slunce. Aktivně vystupovala v obci také místní česká osvětová komise, pořádající v Pilníkově především vzdělávací přednášky, např. o Karlu Havlíčku Borovském dne 6. října 1925 s účastí 49 osob a s přednášejícím učitelem Ladislavem

⁶⁴ X. Národnostní poměry v okrese trutnovském. In. Jeronym ŠUBRT a kol. České menšiny v severovýchodních a východních Čechách s dodatkem: roztroušené německé menšiny. Praha, 1910. S. 255.

⁶⁵ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Vyhláška zemského prezidenta v Praze č. 22 ze dne 28. března 1931, čís. 135.343 ai 1931, 2-473 ai 1931 o rozloučení a sloučení obcí v Čechách, které bylo povoleno v roce 1930. In. Zemský věstník pro Čechy. 1931, částka 6, s. 31 – 32.

⁶⁶ SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov, 1850 – 1938, sign. 18/16/29, kt. 427.

⁶⁷ Z menšinového sekretariátu. In. Naše menšiny, orgán českých menšin, odborů národní jednoty severočeské, ústřední matice školské a jednot sokolských severovýchodních Čech. Malé Svatoňovice: 1923, roč. III, č. 4. S. 78 – 79.

⁶⁸ NA Praha, Národní jednoty severočeská (dále jen NJS), 1885-1947, inv.č.47, kt.86.

Novákem. V roce 1925 uspořádala celkem šest přednášek a o rok později deset. V roce 1927 pouhé čtyři. Česká osvětová komise působila v Pilníkově až do roku 1938.⁶⁹ Vedle NJS a osvětové komise zde také pracovala od roku 1937 odbočka Tělocvičné jednoty Sokol v Trutnově se 47 členy již od svého založení, včetně dětí. Jejím starostou se stal přednosta železniční stanice Otokar Vojtíšek a jednatelem Josef Malinský.⁷⁰ Dále měla česká menšina v Pilníkově III. četú Národní gardy č. 41 Trutnov, připomínanou v dubnu 1938. Národní garda mohla být ustavena, pokud se v místě sešlo alespoň 20 lidí. Při menším počtu zde vzniklo družstvo (četa), které podléhalo nejbližší gardě. Velitelem pilníkovské gardy byl strážník tratě ze zastávky ve Vlčicích Jaroslav Tykal a jednatelem učitel Malinský. Od začátku se však garda potýkala s nedostatkem financí.⁷¹

Mnohé české menšiny v pohraničním německém území Československa se po vzniku republiky dočkaly svých vlastních budov. Bohužel to nebyl případ české menšiny v Pilníkově. Jak uvádí Emil Kraus ve svém vlastivědném spise o Pilníkově, po roce 1918 začal v Pilníkově vyučovat po domácnostech české děti jejich mateřskému jazyku německý učitel a člen německé sociálně demokratické strany dělnické Franz Miksch.⁷² Situace, kdy české děti po vzniku republiky vyučoval německý učitel, proto byla pro zdejší českou menšinu dále neudržitelná. Impuls ke změně nastal poté, co byla v Pilníkově roku 1923 založena Národní jednota severočeská, nevládní organizace založená v Čechách již roku 1885 s cílem podporovat kulturní a hospodářský rozvoj české menšiny v severním pohraničí Čech. Jejím hlavním působištěm byla sousední obec Pilsdorf, kde se také členové v hostincích majitelů Pátého, Amlera nebo Weisse scházeli.⁷³ Její snahy o zřízení české menšinové školy byly brzy po jejím vzniku uskutečněny a výnosem Ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 8. března

⁶⁹ SOkA Trutnov, Okresní osvětový sbor Trutnov, nezpracováno, Archiv podniků, s. 10-12.

⁷⁰ Archiv Ing. Luboše Zeleného, dopis z 23.11.1937.

⁷¹ NA Praha, NJS 1885-1947, inv.č.47, kt.103.

⁷² SOkA Trutnov, Sbírka dokumentace, sign. SD 22/5, Emil KRAUS, O jednom starém městečku a co k němu patřovalo, rukopis, s.232.

⁷³ SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov 1850-1938, sign. 18/16/29, kt.427.

1924 č. 20.857-I-24 byla oficiálně ustavena česká škola v německém Pilníkově. Hlavní zásluhu na jejím zřízení měl hlavně zdejší přednosta stanice Otakar Vojtíšek.⁷⁴

Učitelský sbor zdejší české menšinové školy tvořil Antonín Skála, definitivní řídící učitel z Lán u Kladna, který byl do Pilníkova povolán jako prozatímní řídící učitel. Původní termín začátku školního vyučování 1. dubna 1924 však nebyl dodržen, protože nebyla vyklizena místnost pro školu, zabraná na pilníkovské radnici, čp. 36, na náměstí, a chyběl potřebný nábytek. Ten měl být opatřen z několika zdrojů. Školní lavice nejprve přislíbil zapůjčit ředitel měšťanské školy v Trutnově pan Sklenář, ale díky ochotě řídícího učitele místní německé školy Franze Teubera byl nábytek nakonec poskytnut jako zápůjčka z německé školy. Zápis do české školy tak mohl být uskutečněn již 4. května 1924 a ještě téhož dne se konalo slavnostní otevření školy, na které se dostavili hosté z Poříčí u Trutnova, Žacléře, Hostinného a Trutnova. Slavnosti se zúčastnil také předseda VIII. sboru Národní jednoty severočeské Jindřich M. Vlček z Malých Svatoňovic. Při té příležitosti proběhla také sbírka na školní pomůcky, která vynesla celkem 600 korun.⁷⁵ Již následujícího dne se začalo na menšinové škole se 17 žáky vyučovat. Dvě děti ze sousedních Chotěvic tehdy přestoupily z české školy v Dolní Olešnici a tehdy pětiletá Aloisie Žirovnická nastoupila do první třídy, přestože musela od září 1924 do první třídy nastoupit znovu.⁷⁶ Den před zahájením školního vyučování svolal také místní odbor Národní jednoty severočeské pro Pilníkov a okolí svou schůzi do místnosti školy v budově radnice, aby oslavil vznik menšinové školy. Ve výboru místního odboru Národní jednoty severočeské od roku 1925 zasedali místní Češi v čele s Otokarem Vojtíškem z Pilsdorfu čp. 144, který byl zároveň předsedou, Josefem Kolmanem jako místopředsedou z Pilsdorfu čp. 171, jednatelem Ladislavem Novákem

⁷⁴ Česká obecná škola v Pilníkově. In. České menšinové školství na Trutnovsku.

Pamětní list české menšiny trutnovské k slavnostnímu otevření českých menšinových škol v Trutnově dne 7. června 1925. Vypravil J. M. Vlček. Trutnov: Nákladem časopisu „Naše menšiny“ 1925. S. 30-31.

⁷⁵ Pilníkov. Otevření české školy. In. Naše menšiny. Malé Svatoňovice: 1924, roč. IV, č. 5. S. 109.

⁷⁶ Archiv Ing. Luboše Zeleného, vzpomínky paní Aloisie Zelené, rozené Žirovnické (ročník 1918).

z Pilníkovy čp. 13 a pokladníkem Julií Šešinovou z čp. 14. Ve výboru byli další Češi - Josef Spurný, Václav Lichý, Františka Fingerová, Božena Havlíková a Jan Uhlíř.⁷⁷

Učitel Skála byl však záhy po otevření školy dne 29. května odvolán z Pilníkovy a jeho nástupcem se stal Ladislav Novák, původně učitel v Kolodějích u Prahy, jehož prameny uvádějí ještě v březnu 1926. Po učiteli Novákovi nastoupil Jan Šorfa, který byl výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 14. června 1927 ustanoven pomocným učitelem na měšťanské škole v Trutnově.⁷⁸ Jako další učitele prameny uvádějí ve školním roce 1927/28 Antonína Zbyška Hnízda⁷⁹, v letech 1928-1933 Ladislava Vrhu, 1933-1936 Karla Kyovského a jako posledního, v letech 1936-1939, Josefa Malínského. Posledně jmenovaný Josef Malínský bydlel v Pilníkově v čp. 137.

Školní rok 1924/25 začal na menšinové české škole v Pilníkově se 16 žáky a o rok později zasedlo do školních lavic již 23 dětí. V lednu 1930 se česká a mateřská škola přestěhovaly do domu čp. 50 v dnešní Trutnovské ulici a podle dochované smlouvy z roku 1932 tu měly pronajaty 2 místnosti až do školního roku 1938/39. K evakuaci školy vzhledem k politické situaci ve státě došlo 8. října 1938, kdy byl majetek Národní jednoty severočeské převezen do Hradce Králové a 4. listopadu uložen v sokolovně.

V Pilníkově existovala v prvorepublikovém období rovněž česká mateřská škola, připomínaná v roce 1929 jako nově zřízená.⁸⁰ Od roku 1930 sídlila v domě čp. 50. Nejpozději v roce 1935 byla ale uzavřena, o čemž informoval časopis Naše menšiny: „V Pilníkově u Trutnova stěžují si na poměry v umístění železničářů v jejich úseku. Během 2 měsíců odstěhovaly se odtud 4 hraničářské rodiny s 8 školou povinnými dětmi

⁷⁷ SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov 1850-1938, sign.18/16/29, kt.427.

⁷⁸ SOkA Trutnov, Chlapecká škola Trutnov, kronika školy, s.86. Podle kroniky byl Šorfa ve 30. letech 20. století ředitelem české menšinové měšťanské školy ve Františkově v Krkonoších.

⁷⁹ RNDr. Antonín Zbyšek Hnízdo (1906-1973), významný český pedagog, ochránce přírody a autor knihy Přírodní památky a krásy Táborska a spoluautor knihy Táborsko v minulosti i přítomnosti. O Hnízdovi psal např. Václav JAKL. Ne pro slávu žil a konal Antonín Zbyšek Hnízdo. In. Palcát, roč.4, č.18. S.5.

⁸⁰ Pilníkov. In. Naše menšiny. Malé Svatoňovice, 1929, roč. IX, č. 10. S.. 204 – 205.

a 9 hlasy do obecního zastupitelstva. Tím stalo se, že byla tu uzavřena mateřská školka pro nedostatek dětí a obecná škola je citelně ohrožena. Nebude-li včas zjednána náprava, ztratí zdejší Češi jediný mandát v obecním zastupitelstvu.“⁸¹

VI. Živnostenská škola pokračovací v Pilníkově v letech 1889 - 1933

Počátky živnostenských pokračovacích škol lze datovat do období po vydání živnostenského řádu v roce 1859, kdy byla stanovena pravidla o učebním poměru učňů. Fakticky však tento řád nabyl na významu, když bylo vydáno ministerské nařízení v roce 1883 o základním statutu pokračovacích, průmyslových a obchodních škol. Nařízením byly tyto školy rozděleny na všeobecné, zřízené pro místní průmysl, a odborné, specializované na určitý obor nebo skupinu oborů. Živnostenské školy byly připojeny zpravidla ke školám obecným nebo měšťanským a byly většinou dvoutřídní, spojené s přípravnými kurzy. Vyučování na těchto školách probíhalo sedm měsíců ročně a šest hodin týdně. Učni se měli v těchto školách učit základům kreslení od ruky, měřičství a základům geometrického rýsování v živnostenských počtech a účetnictví.⁸² Od roku 1889 byla i v Pilníkově tato živnostenská pokračovací škola otevřena. V roce 1933 ji však bylo nutno z důvodu nedostatku žáků zavřít.⁸³ Škola byla dvoutřídní a již od roku 1887 měli možnost pilníkovští žáci využívat žakovské dílny pro chlapce, které se nacházely v budově radnice.⁸⁴ O slavnostním otevření živnostenské pilníkovské školy tehdy referovaly noviny Trautenauer Zeitung dne 5. října 1889. Stalo se tak 29. září, kdy prozatímní ředitel školy Berthold Adelt pozdravil přítomné a speciálně

⁸¹ Pilníkov. In. Naše menšiny. Malé Svatoňovice, 1929, roč. IX, č. 10. S. 204 – 205.

⁸² Jana MAŠKOVÁ. Zrušené zemědělské, hospodářské, průmyslové, živnostenské a učňovské školy okresu Plzeň – jih, 1894-1979. Skupinový inventář. Plzeň : Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Plzeň – jih se sídlem v Blovicích, 2007.

⁸³ Wilhelm PETTERA. Pilnikau. Rückblick und Ausblick anlässlich des Heimat-festes 1939. Pilníkov : Wenzel Stransky, starosta, 1939. 31 s.

⁸⁴ Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov: Okresní učitelský spolek, 1901. S. 468 – 469.

všechny členy školního výboru, upozornil na důležitý význam tohoto ústavu a zdůraznil nutnost vyučování na živnostenských školách. Připomněl rovněž, že škola byla zřízena i díky pochopení a podpoře živnostenského společenstva v Pilníkově a také zastupitelstev v Pilníkově a Pilsdorfu. Obecní zastupitelstvo v Pilníkově věnovalo škole 100 zlatých a zajistilo učebnu v místní obecné škole. Rovněž Obchodní a živnostenská komora v Liberci věnovala škole 100 zlatých. Vyučování na škole začalo již 2. října 1889 podle plánu a školu mohlo navštěvovat až 30 žáků nejen z Pilníkova a Pilsdorfu, ale také ze sousedních obcí - Starých Buků, Vlčic a Žďáru.⁸⁵ Vzhledem k neexistenci školního archivu této školy lze například z adresáře okresu Trutnov pro rok 1906 zjistit, že dvoutřídní školu navštěvovalo toho roku 67 žáků a vyučování na škole zajišťovali učitelé obecné školy. Řídícím učitelem byl Franz Teuber a učiteli Karl Rieger a Franz Forkarth.⁸⁶ V roce 1930 pak školu navštěvovalo 50 žáků, řídícím učitelem byl Franz Forkarth a dalšími vyučujícími Josef Lorenz, Rudolf Weinelt a odborná učitelka pro krejčovství Rosa Swoboda.⁸⁷ Nevýraznější osobností a dlouholetým řídícím učitelem živnostenské pokračovací školy v Pilníkově byl již zmíněný Franz Teuber. Narodil se 30. dubna 1862 v Teplicích nad Metují a do Pilníkova se přistěhoval jako učitel v roce 1881. S manželkou Vincencií poté vychovával celkem čtyři děti. Zemřel 30. března 1933 v Pilníkově v 71 letech.⁸⁸ O Teuberových aktivitách na pilníkovské živnostenské

⁸⁵ Pilnikau am 3. Oktober. Eröffnungsfeier der gewerblichen Fortbildungsschule. In. Trautenauer Zeitung z 5.10.1889, roč. 16, č. 40, s. 5. Viz také článek: Pilnikau am 20. September. Gewerbliche Fortbildungsschule. In. Trautenauer Zeitung z 21.9.1889, roč. 16, č. 38, s. 6.

⁸⁶ ADRESSBUCH für den politischen Bezirk Trautenau im Riesengebirge. Rokytnice v Krkonoších: Franz Gebert, 1906. S. 49.

⁸⁷ ADRESSBUCH für den politischen Bezirk Trautenau mit den Gerichts-Bezirken Marschendorf, Schatzlar, Trautenau und Úpice. Trutnov : Reise- und Verkehrsbüro, 1930. S. 110.

⁸⁸ SOKA Trutnov, Sbírka druhopisů matrik okresu Trutnov, inv.č. 3486, kt. 361.

škole se dozvídáme hlavně z jeho článků, které psal do časopisu „Lehrmittel - Sammler“ (čes. Sběratel učebních pomůcek), jež vydával řídící učitel Gustav Settmacher v Petřikovicích u Trutnova. Teuberovy články informují hlavně o pracovních vyučováních s chlapci a s prací se dřevem. Teuber například popisoval, že učí ve svých kurzech “od jednoduchých věcí k těm složitějším“ chlapce od 15 let. Učivo bylo rozděleno do dvou let, týdně devět hodin. V prvním kurzu se chlapci učili vyrobit například čtyřstranný hranol, dvojitý klín, pyramidu, kolík ke hrábím, osmistranný hranol, válec, kouli, tyč ke květinám, násadku na pero a dále složitější výrobky, jako byly ve druhém kurzu například příborník, úhloměr, prkénko na chléb, stolička, nazouvák, lžíce, dřevěné krabice aj. Jeho popisy těchto výrobků s názornými grafickými ukázkami se objevovaly právě v Settmacherově časopisu, včetně popisu a zásad, jak tyto školní dílny zřídit.⁸⁹

VII. Poválečné školství v Pilníkově v letech 1945 - 2014

1. Období 1945 – 1948

Krátce po ukončení 2. světové války byla předána budova školy na příkaz Okresní správní komise v Trutnově dosavadním řídícím německým učitelem Franzem Ezerem. Nejprve byla obnovena obecná škola, a to 1. června 1945 ve stávající budově školy na náměstí čp. 35/I s 27 žáky a 15. května 1946 byla zřízena měšťanská škola se 109 žáky a třídami II., III. a IV. Ředitelství obou škol byla nejprve oddělená. Obecná škola měla zpočátku velmi málo žáků, a to proto, že krátce po osvobození v roce 1945

SOkA Trutnov, Okresní úřad Trutnov 1850-1938, sčítací operáty 1900, Pilníkov, neuspořádáno. Viz také úmrtní oznámení Franze Teubera v novinách Trautenauer Zeitung z 1.4.1933, roč. 66, č. 79, s. 6.

⁸⁹ Franz TEUBER. Knabenhandsarbeitsunterricht. Lehrgang. Schülerwerkstätte in Pilnikau. In. Lehrmittel-Sammler. Zeitschrift für die Gesamt-Interessen des Lehrmittel-Sammelwesens. 1902, roč. 4, č. 2. S. 32 -33. Franz TEUBER. Ausstellungen der Schulwerkstätten. In. Lehrmittel-Sammler, roč. 4, č. 4. S. 78 – 80.

byl v Pilníkově nedostatek českých dosídlenců. Vůbec historicky prvním poválečným řídícím učitelem školy byl Josef Rezek. Měl však na starosti kromě školy i vedení obce, protože se stal předsedou místní správní komise. Na místo Rezka proto vyučovala učitelka Helena Mazurová. Teprve na podzim roku 1945 přišlo do Pilníkova dostatek dětí, aby mohla být otevřena i druhá třída obecné školy dne 1. října 1945. V měsíci únoru 1946 měla obecná škola již 67 žáků, a protože byl v březnu 1946 řídící učitel Josef Rezek vzat do vyšetřovací vazby, musel převzít správu školy výpomocný učitel Oldřich Šabaka, ustanovený 5. dubna 1946. Od 1. září 1946 pak převzal správu školy definitivní učitel Miroslav Král.⁹⁰ Král pocházel z Žiželic u Nového Bydžova, kde se také 2. prosince 1916 narodil. Navštěvoval obecnou školu v Žiželicích, hlavní školu v Josefově a Jaroměři a poté v letech 1931 - 1935 učitelský ústav v Hradci Králové. Jeho prvním učitelským místem byla v letech 1935 – 1937 měšťanská škola ve Smiřicích, v letech 1937 – 1940 působil zprvu jako výpomocný učitel a od roku 1940 jako definitivní učitel působil v Trmicích, Litoměřicích, Hrbovicích, Břehradě, Lhotě pod Libčany, Roudnici a Praskače. Okresní školní výbor v Trutnově pak dopisem ze 17. května 1946 požádal zemskou školní radu o přikázání Miroslava Krále na nově otevřenou měšťanskou školu v Pilníkově. Jak v dopise uvedl školní inspektor Karel Kouba, pilníkovská měšťanská škola „má 3 třídy a pouze 2 síly (1 učitel a ředitelka)“. Král proto nastoupil dne 27. května 1946 službu na obecné škole v Pilníkově s ročním platem 25 668 Kč (služné 17 040,-, činovné 6 828,-Kč, výchovné na dítě 1 800,-Kč) zprvu jako prozatímní správce a později jako ředitel obecné školy a zůstal jím až do školské reformy v roce 1953 a sloučení s měšťanskou školou.⁹¹ Od 1. září 1946 se obecná škola v Pilníkově přestěhovala do dřívějšího starobince (čp. 50/I) a již s 90 žáky byla upravena jako trojtřídní. Vedle řídícího učitele Krále zde vyučovaly Helena Mazurová a Zdenka Vondráčková. Následujícího školního roku 1947/48 bylo vyučování na obecné škole zahájeno již se čtyřmi třídami pro 107 žáků a dalším

⁹⁰ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov 1945 – 1989, kronika obecné školy 1945 – 1952, nečíslováno, nestránkováno.

⁹¹ SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, osobní spis Miroslava Krále, nečíslováno, nezpracováno.

učitelem, Milanem Matějkou.⁹² Zřízení měšťanské školy v Pilníkově bylo povoleno zemskou školní radou pod č. II/2 1899/1 z roku 1946 ze dne 13. června 1946. Slavnostně byla otevřena u příležitosti výročí Květnové revoluce dne 9. května 1945 za účasti okresních školních inspektorů K. Kouby a J. Jansy. Učitelský sbor měšťanské školy tvořili ředitelka Antonie Doubková, učitelé Josef Horký z rakovnického okresu a Miroslav Král z hradeckého okresu, Lidmila Knopová - Nováková, Oldřich Šabaka z obecné pilníkovské školy, František Novotný z hradeckého okresu a pro ruční práce Růžena Kuťáková, později provdaná Pavlová, římsko – katolické náboženství vyučoval administrátor v Pilníkově Karel Skočdopole a československé Lidmila Kuldová z Malých Svatoňovic. Jednotliví učitelé tehdy vyučovali přes 30 hodin týdně. Přestože se krátce po válce hovořilo o výstavbě školy nové, z výstavby sešlo z finančních důvodů. Ve školním roce 1947/48 byl učitelský sbor doplněn Josefem Patkou z Loketska a Jiřinou Hanušovou z Bernartic, dále Josefem Břečkou a Vladimírem Pechem z Malých Svatoňovic. Během školního roku odešli František Novotný do Libče a Josef Horký do Vlčic. Toho roku docházelo do školy 107 dětí do ročníků I., II. a IV. a vznikl také jednorozhodný učební kurz. Protože byl nedostatek učitelů v pohraničí, lákaly školské orgány zájemce i prostřednictvím osídlovacích příspěvků. Pro měšťanskou školu v Pilníkově byl určen obvod obcí Pilníkov, Vlčice a Staré Buky s Oblanovem. Několik žáků docházelo do školy i ze sousedních Chotěvic.⁹³

2. Období 1948 – 1953

V roce 1948 vstoupil v platnost nový školský zákon o jednotné škole a počínaje školním rokem 1948/49 byla obecná škola přejmenována na národní s pěti postupnými

⁹² SOkA Trutnov, Sbírka dokumentace, sign. SD 22/5, Emil KRAUS, O jednom starém městečku a co k němu patřovalo, rukopis, s. 232 – 233.

SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika obecné školy 1945 - 1952, nestránkováno, nečíslováno.

⁹³ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 - 1980, nečíslováno, nestránkováno.

ročníky. Pátý ročník byl však zřízen až 1. září 1950. Ředitelem národní školy v Pilníkově zůstal Miroslav Král a kromě dvou stávajících učitelek Z. Vondráčkové a H. Mazurové zde byl ustanoven i Zdeněk Patka, dosavadní učitelský čekatel na zdejší měšťanské škole, a od 27. října 1949 Lidmila Knopová. Škola byla umístěna v budově bývalého sirotčince (čp. 50/I) a od roku 1950 musela být jedna třída umístěna v budově fary, čp. 47/I. Učiteli na národní škole byli Jiřina Hanušová, Anna Vachatová – Šonská, Ludmila Vágnerová a Anna Chomová a po ní částečně František Novotný. V prosinci roku 1950 bylo zahájeno vyvažování polévek pro žáky ve školní budově (čp. 35/I) a od 1. února 1951 vstoupil v platnost nový školní řád, kterým byly zavedeny žákovské knížky. Ve školním roce 1951/52 byla zahájena výuka se 129 žáky, pro které byly otevřeny třídy I. – III. v domě čp. 50, IV. třída sídlila na faře, čp. 47 a V. třída na radnici, čp. 35. Současně byla založena družina mládeže a umístěna na faře s vedoucí Jiřinou Kyselovou. Ve školním roce 1952/53 měla škola již 142 žáků, které vyučovaly kromě ředitele Lidka Vágnerová, Irena Kubelková, Božena Bejrová – Tuzová, Marie Pojarová a Soňa Šolcová.⁹⁴

Měšťanská škola měla od školního roku 1948/49 zapsáno 106 žáků, zřízeny byly čtyři třídy, včetně jednoročního učebního kurzu (JUK) a z důvodu nedostatku místa byla v domě měšťanky (čp. 35) zřízena i třetí třída obecné školy. Vyučovali zde Josef Břečka, Václav Hampl, Lidmila Knopová, Jiřina Hanušová a do března 1949 Josef Capoušek. Novým ředitelem se stal odborný učitel z Poříčí u Trutnova Antonín Kaše za ředitelku Antonii Doubkovou, která nastoupila zdravotní dovolenou a školu protokolárně předala.⁹⁵ Antonín Kaše se narodil 7. srpna 1914 v Josefově u Jaroměře, po obecné a měšťanské škole maturoval roku 1934 na učitelském ústavu v Hradci Králové a v letech 1935 – 1936 působil na školách ve Vysoké na Slovensku, Josefově, Holohlavech a Máslojedech, po vojenské službě pak na škole v Jaroměři. Za druhé světové války byl nuceně nasazen na práce ve zbrojovce firmy Junkerswerke ve Dvoře Králové. Krátce po válce byl od listopadu 1945 umístěn na měšťanské škole

⁹⁴ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika obecné školy 1945 - 1952, nestránkováno, nečíslováno.

⁹⁵ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

v Jablonném pod Ještědem a následujícího roku do Poříčí u Trutnova.⁹⁶ Ve školním roce 1949/50 docházelo do měšťanské školy 109 žáků a nově přibyl učitel Josef Jakoubek, záhy vystřídán Bohuslavem Tošovským, v dalším školním roce 1950/51 bylo na škole 110 žáků a učitelé Kaše, Hampl, Patka, Knopová a Zdeněk Trnka a na místo posledně jmenovaného od 1. října Lada Rosová⁹⁷ (1927 – 2008), provdaná Mühlsteinová, později učitelka na trutnovském gymnáziu, propagátorka a organizátorka literárně výtvarných soutěží „Úpice bratří Čapků“, literární a vlastivědná publicistka.⁹⁸ V tomtéž školním roce byl na měšťance založen také pionýrský oddíl vedený Vladimírem Štípkem s 45 žáky. Od počátku školního roku 1950/51 bylo ve škole zahájeno vaření obědů a prvními kuchařkami se staly Berta Sýkorová, Milena Valentová a Antonie Vyšanská. Ve školním roce 1951/52 měla škola již 113 žáků a následujícím dokonce 128 žáků. Nově byl zdejší učitelem ustanoven Milan Bukovský. Dne 20. ledna 1953 byl ředitel Kaše přeložen do Jaroměře a ředitelkou se stala Lidmila Knopová.⁹⁹

3. Období 1953 – 1960

Novým školským zákonem č. 31/1953 Sb. byly dosavadní národní a měšťanské školy spojeny pod jedno ředitelství a nově pojmenovány jako osmileté školy. V Pilníkově vznikla počínaje školním rokem 1953/54 tato škola s desíti třídami a pobočkami při druhém a šestém ročníku. Na nižším stupni chodilo do školy 147 dětí a na druhém stupni 98 dětí. V budově nižšího stupně školy (čp. 50) byly umístěny třídy I.,

⁹⁶ SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, osobní spis Antonína Kašeho, nečíslováno, nezpracováno.

⁹⁷ SOkA Trutnov, Sbírka dokumentace, sign. SD 22/5, Emil KRAUS, O jednom starém městečku a co k němu patřovalo, rukopis, s. 233 – 234.

⁹⁸ Vlastmil HAVLÍK. Za manželi Mühlsteinovými. In. Východočeské listy historické 25/2008, s. 264 – 266.

⁹⁹ SOkA Trutnov, Sbírka dokumentace, sign. SD 22/5, Emil KRAUS, O jednom starém městečku a co k němu patřovalo, rukopis, s. 233 – 234.

II.a, II.b a III., v budově fary (čp. 47) pak IV. třída a družina a v hlavní budově na náměstí v čp. 35 třídy V., VI.a, VI.b, VII. a VIII. Ve sledovaném období 1953 – 1960 se pohyboval počet žáků školy mezi 240 (ve školním roce 1954/55) a 308 (ve školním roce 1959/60). Členy pedagogického sboru byli Miroslav Král – zástupce ředitelky, Emilie Brůnová, Zdeněk Strouhal, Ludmila Matysková – Vágnerová, Soňa Šolcová, Marie Pojarová, Josef Patka, Antonín Sál, Zdeňka Prokšová a Zdeněk Mach. Ředitelkou školy se stala již po odchodu předchozího ředitele Kašeho Lidmila Knopová, a to jen do 31. srpna 1954, kdy byla na vlastní žádost ze zdravotních důvodů odvolána.¹⁰⁰ Lidmila Knopová, rozená Nováková, se narodila 26. února 1919 v Rožnovu – Gorkém v tehdejší Sovětském svazu. Po absolvování obecné školy v Dobšíně, měšťanské školy v Sobotce a učitelského ústavu v Jičíně v letech 1934 – 1938 působila jako hospitantka na obecné škole v Lužanech, v letech 1942 – 1946 zprvu jako výpomocná, později jako zatímní učitelka na chlapeckých měšťanských školách I. a II. obvodu v Jičíně a v roce 1946 jako zastupující ředitelka na obecné škole v Dřevěnici. Od 1. října 1946 se stala definitivní učitelkou na měšťanské škole v Pilníkově.¹⁰¹ Od 1. září 1954 byl proto pověřen správou školy učitel Josef Patka. Narodil se 1. března 1923 v Nevřaticích u Nového Bydžova a po absolvování učitelského ústavu v Hradci Králové v roce 1946 působil jako výpomocný učitel na měšťanské škole v Chomuticích a poté již jako učitelský čekatel působil na školách v Chodovicích, Libči a Pilníkově, kde se také v roce 1949 stal definitivním učitelem.¹⁰² V roce 1956 byl Josef Patka na vlastní žádost přeložen na osmiletku do Ostroměře a 1. září 1956 jej vystřídal na místě ředitele Josef Mikulka, který do té doby působil na osmiletce v Žacléři. Od školního roku 1956/57 dále působili na škole Miroslav Král jako zástupce ředitele, dále učitelé Hana Pilařová, Eva Beková, Libuše Hrabová, Zdeněk Strouhal, Věra Drbohlavová, Josef Jarý, Klára Kykalová, Stanislava Dvořáková – Škaloudová, Miroslav Procházka, Antonín Sál

¹⁰⁰ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

¹⁰¹ SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, osobní spis Lidmily Knopové, nečíslováno, nezpracováno.

¹⁰² SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, spis Josefa Patky, nečíslováno, nezpracováno.

a jako vedoucí domova mládeže Božena Slavíková.¹⁰³ Již krátce po roce 1945 se začalo hovořit v Pilníkově o výstavbě nové školy, protože ta původní německá z roku 1855 „nevyhovuje dnešním požadavkům. Učebny jsou malé, studené, nezdravé a hygienické zařízení provisorní. V budově chybí tělocvična, kreslárna, pracovny a kabinety“, jak konstatovala zpráva okresní plánovací komise při Okresním národním výboru v Trutnově ze 3. ledna 1959. Zpráva dále konstatovala, že je současná škola umístěna ve třech budovách od sebe vzdálených cca 300 metrů, a to v čp. 35, 36 a 50, a výstavba nové osmileté střední školy v Pilníkově je „nejvýše nutná“. Z toho důvodu bylo na 9. dubna 1959 svoláno místní šetření do Pilníkova, aby bylo vyhledáno vhodné místo pro výstavbu. Ze všech možností byl vybrán prostor v jižní části obce v prostoru hřiště a koupaliště. Zástupci místního národního výboru a jednotného zemědělského družstva na schůzce dále uváděli, že se rovněž uvažuje o rozšíření místního závodu Vítězného února (bývalá slévárna ZVU Hradec Králové), jehož kapacita má být zvýšena asi trojnásobně. Tím by se zvýšil nejen počet obyvatel v obci, ale také dětí. Z toho důvodu vyvstala otázka, zda navrhovaných 13 tříd bude dostačující. Plán počítal s počátkem výstavby školy v roce 1960 a dokončením v následujícím roce. Nová škola měla mít podlažní plochu 1400 metrů čtverečných a obestavěný prostor 11 296,05 metru čtverečního. Typová stavba měla mít 13 učeben, kreslárnu a učebnu fyziky. V administrativní části měla být ředitelna a sborovna, v části kulturně sociální pak ošetrovna, pionýrská klubovna a místnosti domova mládeže, v tělovýchovné části tělocvična se šatnou, sprchami a umývárnou, v hospodářské části kuchyň, jídelna, skladiště potravin a dále byty pro školníka a ředitele. První navrhovaná varianta výstavby počítala s investicí 4,07 milionu korun a druhá varianta 3,944 milionu korun. Výstavba nové školy v Pilníkově však nikdy nebyla uskutečněna z důvodu stavební uzávěry okolo města Hostinného, kde se uvažovalo dlouhou dobu o výstavbě přehrady (v místech u Olešnického Debrného) a zatopení velkého území.¹⁰⁴ O výstavbě nové školy v Pilníkově pak ve svých vzpomínkách uvádí Jiří Uhlíř: „Pak však jako blesk z čistého

¹⁰³ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

¹⁰⁴ SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, sign. ŠK 455.5, inv. č. 6599, kt. 1590.

nebe přišla zdrcující zpráva z května 1961 o zamýšleném megalomanském, velikášském projektu výstavby velké vodní nádrže v údolí u Debrného poblíž Hostinného. Velikášský projekt měl necitlivě zasáhnout do podkrkonošské přírody i života obyvatel Podkrkonoší a taktéž městečka Pilníkov, které se údajně nachází v záplavovém pásmu přehrady na Labi v údolí u Debrného v oblasti Les Království. Pilníkovští občané i samotní učitelé, rodiče i žáci byli touto jobovkou zaskočeni a zklamáni. Vždyť ještě v březnu a dubnu 1961 se na staveništi školy pokračovalo v přípravných pracích.¹⁰⁵

4. Období 1960 – 1984

Nový školský zákon z roku 1960 již počítal s vítězstvím socialismu v našem státě a kromě toho, že byl plný ideologických frází, přinesl do školství v tomto období zavedení devítileté školní docházky. Od 1. září 1960 se tak Základní devítiletá škola Pilníkov, jak se začala škola oficiálně nazývat, otevřela s 12 třídami a 332 žáky. V hlavní budově (čp. 35) na náměstí byly umístěny dvě paralelní třídy sedmé, osmé a deváté třídy. První třída se nacházela v prvním poschodí budovy místního národního výboru, 2. – 5. třída se střídaly v přízemí budovy, čp. 50. Třídy 6.a a 6.b byly umístěny v poschodí budovy čp. 50. Ředitelem školy byl i nadále Josef Mikulka a učitelský sbor tvořili Ladislav Rychetský – zástupce ředitele, Eva Hronešová, Hana Rejmontová, Jana Burešová, Irena Magyarová, Milada Borůvková, Josef Jarý, Věra Kohoutová, Jiří Uhlíř, Anna Remarová, Zdeněk Strouhal, Klára Strouhalová, Zdeněk Svoboda, Vladislava Rychetská a vychovatelky Jarmila Mikulková a Antonie Svobodová.¹⁰⁶ Učitel Jiří Uhlíř učil na pilníkovské škole v letech 1960/61, poté přešel na Střední lesnickou školu v Trutnově, kde zůstal až do svého penzionování v roce 1998. Byl významným publicistou, literárním a regionálním historikem, bibliografem a spisovatelem, od roku 1996 řádným členem Obce spisovatelů v Praze a od roku 2009 členem Klubu autorů

¹⁰⁵ Základní škola a Mateřská škola Pilníkov, Vzpomínky Jiřího Uhlíře nazvané „Školy a školství v Pilníkově“, rukopis, 6 s.

¹⁰⁶ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

literatury faktu v Praze. Od roku 1955 do roku 2013 napsal více jak 2200 prací, z toho více jak 19 samostatným knih.¹⁰⁷ O svém působení na pilníkovské škole Jiří Uhlíř uvádí ve svých vzpomínkách: „Základní devítiletá škola v Pilníkově mi umožnila vhléd do problematiky elementárního a základního školství počátkem 60. let 20. století. Pilníkovská devítiletka byla typicky venkovská škola českého pohraničí. Zápasila s nedostatkem učebních prostor, učeben a nepodařilo se zde od roku 1934 dodnes postavit nový moderní školní pavilon, nové školní budovy. A to se jeví jako naléhavý úkol a priorita pro budoucí zastupitele města Pilníkov. Charakteristická v době mého působení byla velká fluktuace, časté střídání učitelů. Velká nemocnost, absence učitelů ve vyučování, časté suplování za nemocné kolegyně i kolegy na obou stupních devítiletky. Sbor nebyl zcela konzolidovaný a stabilní. Ředitelství vždy angažovaně propagovalo komunistickou ideologii. Násilně učitelům, rodičům i žákům vnucovalo tuto ideologii založenou na třídní nenávisti a lži.“ Své paměti pak Uhlíř uzavírá: „Musel jsem svou pravou tvář skrývat, nemohl jsem svobodně projevit své náboženské přesvědčení. Tajně jsem jezdil na bohoslužby do kostela vzdáleného Hostinného, kde na gymnáziu působil jako matematik a fyzik středoškolský profesor, stejného přesvědčení. Poznali jsme se už na Slovensku na vojně. A tak uzamčení do sebe jsme cítili čas od času toto uzavřené mlčení odemknout a v hloučku, v jakési rezervaci spřízněných duší, ochráněných vzájemnou důvěrou, sdělit si také své politické názory. Mocní tohoto světa dělili občany na straníky a nestraníky. I my jsme si vytvořili měřítko, jakousi lidskou klasifikaci pro naše kolegy – učitele i nadřízené ředitele. Rozdělili jsme si je na čestné, statečné, ustrašené, zbabělé i vyslovené kariéristy a prospěcháře.“¹⁰⁸ Vedení školy a dalším, hlavně stranickým funkcionářům se podařilo poprvé od školního roku 1960/61 docílit soustavným přesvědčováním dětí i rodičů, aby nepodávali přihlášku na hodiny náboženství. Ani jedno dítě v Pilníkově nepřineslo přihlášku, a tak se zdejší škola zařadila mezi ty, v kterých se od tohoto roku vůbec

¹⁰⁷ Jiří UHLÍŘ. *Osobnosti Jaroměře*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2011. S. 201 – 203.

ISBN 978-80-86807-77-5.

¹⁰⁸ Základní škola a Mateřská škola Pilníkov, *Vzpomínky Jiřího Uhlíře nazvané „Moje vzpomínky na působení a život na Základní škole v Pilníkově i v místní kultuře (od února 1960 do června 1961)*, rukopis, 5 s.

náboženství nevyučovalo. Ve sledovaném období 1960 – 1984 docházelo do pilníkovské školy nejvíce žáků ve školním roce 1961/62, a to 333. Od toho roku se počet žáků ve škole neustále snižoval až do školního roku 1971/72, kdy navštěvovalo školu jen 157 žáků. Od školního roku 1972/73 pak docházelo znovu k navyšování až do roku 1984, kdy zaznamenáváme 232 docházejících žáků (s menším výkyvem v roce 1977/78, kdy evidujeme 172 žáků). Vliv na další vzestup v sedmdesátých a počátkem osmdesátých let měla jistě politika státu a „populační exploze“ v normalizačním období po roce 1968.¹⁰⁹ Školská a kulturní komise při ONV v Trutnově schválila na svém zasedání 22. června 1967 změny ve funkcích škol. Podle tohoto schválení odvolala k 31. březnu 1967 z funkce ředitele dosavadního ředitele Mikulku, který odešel na vlastní žádost jako učitel do Bernartic. Dne 1. září 1967 byl jmenován novým ředitelem Základní devítileté školy v Pilníkově dosavadní zástupce ředitele Zdeněk Strouhal a zástupcem ředitele ustanovil odbor školství Okresního národního výboru v Trutnově Jaroslava Kobra, učitele Základní devítileté školy v Jablonci nad Jizerou, který byl na vlastní žádost přeložen na trutnovský okres. Nový ředitel Strouhal se narodil 24. ledna 1932 ve Lhotě Kacákově na Jičínsku. Absolvoval reálné gymnázium v Jičíně, poté Pedagogické gymnázium v Hradci Králové a Pedagogickou fakultu v Praze s aprobací biologie - zeměpis. Rozhodnutím Krajského národního výboru v Hradci Králové byl od 1. září přidělen jako učitel 1. – 5. ročníku na osmiletou střední školu v Pilníkově. Po jedenácti letech se stal v roce 1965 zástupcem ředitele a od 1. srpna 1967 ředitelem zdejší školy, kterým byl až do svého penzionování 31. července 1992.¹¹⁰ Na ředitele Strouhala vzpomíná bývalý učitel Jiří Uhlíř: „Sblížil jsem se také se ctižádostivým kolegou, zeměpisem, výborným fotografem a sportovcem Zdeňkem Strouhalem. Patřil také ke starousedlíkům. Na pilníkovské devítiletce učil od roku 1953. Později se vypracoval na funkci pedagogického zástupce ředitele od 1.9.1965 do 31.8.1967, aby posléze byl k 1. září 1967 jmenován ředitelem ZDŠ v Pilníkově asi do konce 90. let 20. století. Oženil se s kolegyní Klárou Kykalovou dne 20.11.1956, jež vyučovala – tuším

¹⁰⁹ SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

¹¹⁰ SOkA Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, 1945 – 1990, spis Zdeňka Strouhala, nečíslováno, nezpracováno.

dějepis a občanskou výchovu (?). Na zdejší škole působila od 1. září 1952 do školního roku 1968/1969, kdy odešla ze zdejšího učitelského kolektivu na Chomutovsko. Myslím, že hlavní příčinou byla nenaplněná touha po mateřství a vlastním dítěti.“¹¹¹ Po politických událostech v srpnu roku 1968 došlo nejen ve společnosti, ale i ve školství ke změnám, které se dotýkaly každého občana. Ve školním roce 1968/69 došlo ze strany Ministerstva školství k celé řadě změn a opatření v učebních plánech. Na Základní škole v Pilníkově byla redukována občanská výchova jen na 8. a 9. třídu, psaní ve 4. a 5. ročníku bylo jako samostatný předmět zrušeno, učitelům sníženy pracovní úvazky z 24 na 23 hodin týdně a zavedeny volné soboty. Normalizační období sedmdesátých let výstižně charakterizuje zástupce ředitele Kobr (odešel v roce 1972 na sekretariát okresního výboru Komunistické strany Československa do Trutnova) ve školní kronice: „Politický život v naší vlasti se normalizuje. Mají k tomu přispět prověrky – pohovory se všemi příslušníky KSČ. Strana se vypořádá se všemi oportunistickými a antisovětskými elementy. My učitelé se zaměřujeme hlavně na výchovu dětí v duchu socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu, jež byl v minulosti opomíjen.“ Častěji proto byla připomínána významná výročí spjatá s tuzemskými i zahraničními komunistickými dějinami – oslavy Prvních májů a vzniku KSČ nebo Sovětského svazu, narození Vladimíra Iljiče Lenina, besedy se sovětskými vojáky, oslavy tzv. Vítězného února, výročí tzv. Velké říjnové socialistické revoluce v tehdejším Sovětském svazu aj. Daleko častěji docházelo ke kádrování učitelů a jejich politicko-odborného hodnocení. Hlavním nástrojem politického vzdělávání učitelů bylo jejich zapojení do základního stupně stranického vzdělávání, středního stupně stranického vzdělávání, vzdělávání při vesnické organizaci Komunistické strany Československa. Přednášky lektorů bývaly doplňovány samostudiem a na závěr školního roku vypracoval každý účastník seminární práci a zúčastnil se závěrečných pohovorů. V sedmdesátých letech se pozornost učitelů zaměřila na rozvoj zájmové činnosti školy a dosáhli 82% organizovanosti žáků v zájmových kroužcích (pěvecký, taneční, požární, fotografický, sportovní, jezdecký a mladých přátel přírody). Vedle

¹¹¹ Základní a Mateřská škola Pilníkov, Vzpomínky Jiřího Uhlíře nazvané „Moje vzpomínky. Události a dění na základní devítileté škole v Pilníkově (od února 1960 do června 1961)“, rukopis, 3 s.

toho byl neustále připomínán socialistický přístup k vyučování nebo socialistické vlastenectví, které měly být prohloubeny díky tzv. koutku tradic ve školním roce 1974/75. Ve školním roce 1975/76 byly dokončeny a zkolaudovány nové školní dílny v hodnotě 220 tisíc korun a vybaveny potřebným zařízením za 65 tisíc korun. Na jaře roku 1979 bylo započato s výstavbou dvou tříd chemie s přírodopisem a v sousedním domě (čp. 34) byly po rozsáhlé adaptaci roku 1980 zřízeny učebny pro vaření a klubovna pro potřeby pionýrské organizace, hlavní budova (čp. 35) byla opravena, vyměněna okna a ústřední topení. Celková hodnota prací byla vyčíslena na 750 tisíc korun. V roce 1983 bylo dobudováno školní hřiště v hodnotě 200 tisíc korun.¹¹²

5. Období 1984 – 1996

Školským zákonem z roku 1984 bylo stanoveno, že základní školy budou vzdělávat mládež v osmi postupných ročnících. Z pilníkovské základní devítileté školy se po vydání tohoto zákona stala Základní škola v Pilníkově s 1. – 8. ročníkem. Ředitelem školy zůstal nadále Zdeněk Strouhal, zástupkyní Eva Hronešová a učitelé Jarmila Kozančáková, Irena Magyárová, Magda Bernardová, Jana Kyselová, Marcela Wágnerová, Iva Čechová, Josefa Scholzová, Rudolf Cerman a Jiří Vítek. Nově toho roku nastoupili učitelé Světluše a Ladislav Pospíšilovi.¹¹³ V roce 1992 odešel ředitel školy Zdeněk Strouhal do starobního důchodu a na jeho místo byl od 1. července jmenován dosavadní zástupce Rudolf Cerman. Narodil se 18. prosince 1945 v Jilemnici, v roce 1966 absolvoval Pedagogickou fakultu v Hradci Králové, obor fyzika a základy průmyslové výroby. Ve funkci zůstal až do svého penzionování v roce 2009.¹¹⁴ V období let 1984 – 1996 došlo k poklesu školní docházky. Nejvíce žáků docházelo do pilníkovské školy ve školním roce 1984/85, kdy bylo otevřeno celkem devět tříd,

¹¹² SOkA Trutnov, Základní škola Pilníkov, 1945 – 1989, kronika měšťanské školy 1945 – 1980, nečíslováno, nestránkováno.

¹¹³ Základní škola a Mateřská škola Pilníkov (dále jen ZŠ a MŠ Pilníkov), kronika školy z let 1980 – 2003, nestránkováno.

¹¹⁴ ZŠ a MŠ Pilníkov, osobní spis Rudolfa Cermana, nestránkováno.

protože z důvodu většího množství dětí musela být otevřena třída 5.a a 5.b. Celkem školu navštěvovalo 234 dětí. Od tohoto roku docházelo postupně ke snižování počtu žáků a po společenských změnách v roce 1989 klesl již trvale stav žactva pod 200 dětí. V letech 1993/94 to bylo již jen 147 dětí. Ještě koncem osmdesátých let musely být otevírány paralelní třídy v 6., 7. a 8. třídě.¹¹⁵

6. Období 1996 – 2004

Školský zákon z roku 1996 zavedl znovu devítiletou školní docházku a umožnil vznik soukromých a církevních škol. V souladu s tímto zákonem byla v Pilníkově znovu zavedena devátá třída. Ředitelem školy zůstal v tomto období Rudolf Cerman, zástupkyní ředitele Marcela Wágnerová a v učitelském sboru pak Jarmila Kozaňáková, Hana Boháčová, Romana Hašková, Jana Kyselová, Magdaléna Bernardová, Josefa Scholzová, Stanislava Hedvičáková, Ilona Skořepová, Světluše Pospíšilová, Jiří Vítek a vychovatelka Marie Klůzová.¹¹⁶ Největší událostí a zásadním přelomem v období 2004 – 2014 byl na základě zákona č. 284/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství, vznik samostatného subjektu – Základní školy a Mateřské školy Pilníkov, a to od 1. ledna 2003, a zánik organizační složky obce k 31. prosinci 2002. Na základě tohoto opatření došlo k přechodu práv a povinností z referátu školství Okresního úřadu v Trutnově na nově vzniklý subjekt.¹¹⁷ Součástí nového právního subjektu jsou od 1. ledna 2003 celkem 4 budovy – mateřská škola v Úzké ulici čp. 86, základní škola pro 1. stupeň (1. - 4. třída) v Trutnovské ulici čp. 50, základní škola pro 2. stupeň (6. – 9. třída a 5. třída z 1. stupně) v hlavní budově školy na Náměstí čp. 35 a školní družina na Náměstí čp. 34 a školní jídelna v hlavní budově školy, čp. 35.

¹¹⁵ ZŠ a MŠ Pilníkov, kronika školy z let 1980 – 2003, nestránkováno.

¹¹⁶ ZŠ a MŠ Pilníkov, kronika školy z let 1980 – 2003, nestránkováno.

¹¹⁷ ZŠ a MŠ Pilníkov, osobní spis Rudolfa Cermana, nestránkováno.

7. Období 2004 – 2014

Poslední platný školský zákon č. 561/2004 Sb. je se svými 192 paragrafy dosud nejrozsáhlejším zákonem v historii naší země a od školního roku 2004/05 zavedl znovu devítiletou školní docházku. Počátkem uvedeného školního roku stále působil na místě ředitele Základní školy a Mateřské školy v Pilníkově Rudolf Cerman. Učitelský sbor tvořili H. Doležalová, V. Kohoutová, B. Radiměřská, M. Junková, P. Fuxa, D. Hegrová, R. Lukášek, I. Skořepová a S. Pospíšilová.¹¹⁸ K 31. červenci 2009 požádal o uvolnění z funkce z důvodu odchodu do důchodu dosavadní ředitel Rudolf Cerman a po výběrovém řízení se stala novou ředitelkou od 1. září 2009 Ilona Skořepová, dosavadní učitelka na Základní škole a Mateřské škole v Pilníkově.¹¹⁹ Ředitelkou školy je dodnes. Narodila se 4. února 1965 v Turnově, v letech 1979 – 1983 absolvovala Gymnázium v Mnichově Hradišti a v letech 1983 – 1989 Pedagogickou fakultu v Plzni, obor tělocvik a občanská výchova.¹²⁰ Teprve po nástupu nové ředitelky došlo díky evropským projektům k intenzivnímu využívání a čerpání finančních zdrojů z Evropské unie. Co se týká zviditelnění na veřejnosti, byly vytvořeny nové webové stránky školy nebo nové logo. Častěji se o pilníkovské škole hovoří v médiích. Po roce 2009 byla vybudována nová školní jídelna, nová knihovna, šatny v budově druhé stupně v čp. 35, zrekonstruovány prostory školní družiny, nová počítačová učebna a server, zakoupeno 12 notebooků pro pedagogy a provedeny další opravy. Koncem školního roku 2013/14 se nacházelo v těchto budovách celkem 42 dětí v družině a 161 dětí v základní škole. Do školní družiny docházelo 40 žáků a do školní jídelny 177 strávníků, z toho 127 žáků. Ve školním roce 2013/14 tvořily vedení školy Ilona Skořepová – ředitelka a Dagmar Hegrová – zástupkyně ředitelky, učitelé na 1. stupni Klára Petříčková, Romana Hašková, Martina Junková, Václava Nesvadbová a Jana Jablonská, na 2. stupni pak Ivan Adam, Světluše Pospíšilová, Pavla Strasserová, Michal Matěna a Jana Reilová, vychovatelkami ve školní družině byly Soňa Grusová a Šárka Geciová. Ke konci

¹¹⁸ ZŠ a MŠ Pilníkov, kronika školy z let 1980 – 2003, nestránkováno.

¹¹⁹ ZŠ a MŠ Pilníkov, osobní spis Rudolfa Cermana, nestránkováno.

¹²⁰ ZŠ a MŠ Pilníkov, osobní spis Ilony Skořepové, nestránkováno.

školního roku 2013/14 působilo na pilníkovské základní i mateřské škole 27 zaměstnanců, z toho 19 pedagogických a 8 nepedagogických. V posledních čtyřech letech se ustálil celkový počet žáků školy okolo 160. S platností od 30. srpna 2007 si škola vybrala školní vzdělávací program pro základní vzdělávání pod názvem „Ekola“ a v letech 2009/11 bylo obdobím přechodu z německého jazyka na anglický jako první cizí jazyk a od školního roku 2011/12 byl zaveden druhý volitelný cizí jazyk - němčina.¹²¹

VIII. Závěr

V úvodu stanovený záměr zmapovat historii obecné a základní školy v Pilníkově se podařilo splnit. Při studiu archivních pramenů jsou však na badatele kladeny požadavky týkající se znalosti německého jazyka i čtení starších textů v kurrentním písmu, které se používalo v německy mluvících oblastech Čech (Sudet) až do reformy písma v roce 1941. V případě neexistence přímých archivních dokladů k dějinám konkrétní školy je pak velmi časově i odborně náročné rekonstruovat dějiny dané školy a je proto nutné využít všech možných pramenů a literatury. Tím hlavním zdrojem informací pro 19. století jsou pak písemnosti farních úřadů, které mohou nahrazovat chybějící školní písemnosti, tak jako tomu je právě v případě Pilníkova. V tomto smyslu je objevem pilníkovská německá farní kronika z let 1855 - 1937, dosud neznámý a nezveřejněný historický pramen, z kterého se podařilo maximálně vyčerpat informace o dějinách místní školy.

Vypracovaná diplomová práce je objevná a přínosná zpřístupněním dosud neznámých faktů, zveřejněním neznámých archivních pramenů. Mohla by tudíž sloužit nejen potřebám Základní školy v Pilníkově při výuce nebo prezentaci dějin na webových stránkách, popřípadě při vydání školního almanachu, ale může být i podkladem jako „odrazový můstek“ při dalším hlubším zpracování dějin školství v tomto regionu. Vzhledem k tomu, že v poslední době vznikají i díky pracovníkům

¹²¹ ZŠ a MŠ Pilníkov, kronika školy 2003 – 2009, nestránkováno.

ZŠ a MŠ Pilníkov, výroční zprávy školy z let 2010 – 2014.

Státního okresního archivu v Trutnově vlastivědné publikace jednotlivých obcí a měst okresu Trutnov, může tato práce sloužit i jako zdroj k vytvoření podobné vlastivědy města Pilníkova.

IX. Seznam historických pramenů a literatury

a) Prameny:

1. Národní archiv Praha :
 - České gubernium - školní fase 1772-1869
 - Národní jednota severočeská 1885-1947

2. Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv v Trutnově:
 - Obecná škola Pilníkov 1839-1870
 - Obecná škola Vlčice 1811-1945
 - Farní úřad Pilníkov 1727-1945
 - Okresní úřad Trutnov 1850-1938
 - Okresní školní výbor Trutnov (1841) 1869-1938
 - Okresní národní výbor Trutnov 1945-1990
 - Archiv obce Pilsdorf 1792-1930(1945)
 - Okresní osvětový sbor Trutnov 1925-1934
 - Chlapecká obecná škola Trutnov 1894-1938
 - Sbírka druhopisů matrik okresu Trutnov 1799-1949
 - Sbírka dokumentace 1512-2010
 - Státní okresní archiv Trutnov 1950-2006
 - Sbírka novin a časopisů 19. století - 2014

3. Státní oblastní archiv Třeboň – pobočka Český Krumlov:
 - Schwarzenberská ústřední kancelář, oddělení Vlčice

4. Arciděkanský úřad Trutnov:

- Farní úřad Vlčice 1840-1939

5. Základní škola a Mateřská škola Pilníkov:

- Kroniky školy z let 1980-2003, 2003-2009
- Výroční zprávy školy 2010-2014
- Vzpomínky Jiřího Uhlíře, bez data

6. Ing. Luboš Zelený, Trutnov

- Archiv Ing. Luboše Zeleného, dopis z 23. 11. 1937

b) Literatura:

ADRESSBUCH für den politischen Bezirk Trautenau im Riesengebirge. Rokytnice v Krkonoších, 1906. 208 s. + přílohy.

ADRESSBUCH für den politischen Bezirk Trautenau mit den Gerichts-Bezirken Marschendorf, Schatzlar, Trautenau und Úpice. Trutnov, 1930. 332 s.

ALLGEMEINDE SCHULORDNUNG für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen in den sämtlichen k. k. Erbländer. In. Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780. Band VII. Vídeň, 1786, č. 1629. s.116n.

ČESKÉ MENŠINOVÉ ŠKOLSTVÍ NA TRUTNOVSKU. Pamětní list české menšiny trutnovské k slavnostnímu otevření českých menšinových škol v Trutnově dne 7. června 1925. Trutnov, nákladem, časopisu Naše menšiny, 1925. 35 s.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 226/1922 ze dne 13. července 1922, jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských. In. Sbírka zákonů

a nařízení státu Československého. 1922, částka 80, s. 1003 - 1007 (tzv. malý školský zákon).

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 95/1948 ze dne 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. 1948, částka 38, s. 829 – 838.

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 31/1953 ze dne 24. dubna o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In. Sbírka zákonů republiky Československé. 1953, částka 18, s. 193 – 195.

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 186/1960 ze dne 15. prosince o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In. Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1960, částka 82, s. 645 – 652.

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 29/1984 ze dne 22. března o soustavě základních a středních škol (školský zákon). In. Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1984, částka 5, s. 110 – 124.

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 258/1996 o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon). In. Sbírka zákonů ČR. 1996, částka 77, s. 3394 – 3410.

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 561/2004 ze dne 24. září o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In. Sbírka zákonů ČR. 2004, částka 190, s. 10262 – 10324.

Josef DEMUTH. Der politische Bezirk Trautenau. Trutnov, Okresní školní spolek, 1901. 608 s.

Johannes GOTTWALD. Pilnikauer Chronik. Band 3. Neuried bei München: Johannes Gottwald, 2008. 443 s.

Josef HANZAL. Příspěvek k dějinám školství a jeho správy v Čechách v letech 1775-1848. In. Sborník archivních prací 1976. Ministerstvo vnitra ČSR, Praha, 1976, roč. XXVI. S. 221-260.

Vlastmil HAVLÍK. Za manželi Mühlsteinovými. In. Východočeské listy historické 25/2008. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2008. S. 264 – 266. ISBN 978-80-7405-034-3. ISSN 1211-8184.

Václav HORÁK a kol. Janské Lázně – procházka historií města pod Černou horou. Janské Lázně: Městský úřad, 2013. 248 s. ISBN 978-80-260-2324-1.

Tomáš ŠIMEK a kolektiv. Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy. Díl VI. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989. 724 s.

LEHRMITTEL-SAMMLER. Zeitschrift für die Gesamt-Interessen des Lehrmittel-Sammelwesens. Petříkovice u Trutnova: Gustav Settmacher, 1902. 288 s. (v SOkA Trutnov)

Jana MAŠKOVÁ. Zrušené zemědělské, hospodářské, průmyslové, Živnostenské a učňovské školy okresu Plzeň – jih, 1894-1979. Skupinový inventář. Státní oblastní archiv v Plzni – Státní okresní archiv Plzeň – jih se sídlem v Blovicích, 2007.

MATUŠÍKOVÁ, L.; KUKÁNOVÁ, Z.; ZAHRADNÍKOVÁ, M. Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Hradecko – Bydžovsko 4. Praha: Státní ústřední archiv, 2000. 1539 s.

NAŠE MENŠINY. Orgán českých menšin, odborů národní jednoty severočeské, ústřední matice školské a jednot sokolských severovýchodních Čech. Malé Svatoňovice: Národní jednota severočeská, 1923, roč. III. 184 s.

František PALACKÝ, Popis Království českého čili podrobné poznamenání všech dosavadních krajůw, panství, statkůw, měst, městeček a wesnic, někdejších hradůw a twrzí, též samot a zpustlých osad mnohých w zemi české, s udáním jejich obywatelstwa dle popisu r. MDCCCXLIII wykonaného w jazyku českém i německém. Praha: Nákladem knihkupectví J. G. Kalve, 1848. S. 127 – 128.

Časopis PALCÁT. Vratimov, roč.4, č.18, s.5.

Wilhelm PETTERA. Pilnikau. Rückblick und Ausblick anlässlich des Heimatfestes 1939. Pilníkov: Wenzel Stransky, starosta, 1939. 31 s.

František SCHEDLE. Místní školní rada a její působení. Příruční kniha pro místní školní rady. Vídeň: Nákladem A. Pichlera vdovy a syna, 1893. 141 s.

Johann Gottfried SOMMER. Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch. 3. Band. Bidschower Kreis. Praha: Nakladatelství J. G. Kalveho, 1835. 318 s.

Miroslav SOMR. Dějiny školství a pedagogiky. Praha: SPN, 1987. 359 s.

Jeronym ŠUBRT a kol. České menšiny v severovýchodních a východních Čechách s dodatkem: roztroušené německé menšiny. Praha, 1910.

Jaroslav ŠULA. Jakub z Wejherova, majitel vlčíckého panství. In. Krkonoše – Podkrkonoší 9. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově ve spolupráci se Státním okresním archivem Trutnov, Krkonošským muzeem Správy KRNAP ve Vrchlabí a Vlastivědným kroužkem Krkonoš a Podkrkonoší, 2009. S. 253 – 259. ISBN 978-80-903741-4-0. ISSN 0231-9934.

Jiří UHLÍŘ. Osobnosti Jaroměře. Liberec: Bor, 2011. 112 s. ISBN 978-80-86807-77-5.

Franz J. WÜNSCH. Deutsche Archive und deutsche Archivpflege in den Sudetenländern. In. Deutsche Archive und deutsche Archivpflege in der Sudetenländern. Wissenschaftliche Materialien zur Landeskunde der Böhmischen Länder. Heft 2. München: Historische Kommission der Sudetenländer in Zusammenarbeit mit dem Collegium Carolinum, 1958. S. 165.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SVOBODA NAD ÚPOU 1898 – 1998. 100 let od položení základního kamene školní budovy. Svoboda nad Úpou: Vydala Základní škola, 1998. 17 s.

X. Přílohy

1. Pohlednice města Pilníkova ze šedesátých let 20. století
(Státní okresní archiv Trutnov)
2. Pohlednice pilníkovského náměstí s budovou školy (čp. 35) ze čtyřicátých let 20. století (Státní okresní archiv Trutnov)
3. Nejstarší a jediná dochovaná kniha ze školního pilníkovského archivu před rokem 1945 - školní deník z let 1839 – 1870 (Státní okresní archiv Trutnov)

4. Úvodní stránka kapitoly popisující na více jak šedesáti stranách pilníkovské školství ve farní kronice Římsko-katolického farního úřadu v Pilníkově z let 1855 - 1937
(Státní okresní archiv Trutnov)
5. Oznámení odboru Národní jednoty severočeské pro Pilníkov a okolí ohledně oslav zahájení vyučování na české menšinové jednotřídní škole v Pilníkově z roku 1924
(Státní okresní archiv Trutnov)
6. Budova pilníkovské obecné školy (čp. 35) ve třicátých letech 20. století (Státní okresní archiv Trutnov)
7. Budova pilníkovského sirotčince (čp. 50) ze třicátých let 20. století slouží po roce 1945 k výuce žáků prvního stupně
(Státní okresní archiv Trutnov)
8. Fotografie německého učitele Franze Teubera (1862 – 1933), v letech 1904 – 1924 řídícího učitele v Pilníkově (z publikace Johannes Gottwalda - Bilder aus Pilnikau, s. 146)
9. Budova Základní školy a Mateřské školy v Pilníkově v roce 2014 (foto Roman Reil)
10. Učitelský sbor Základní a Mateřské školy v Pilníkově ve školním roce 2012/13. Zleva nahoře Klára Petříčková, Jana Reilová, Pavla Strasserová, Martina Junková, Soňa Grusová (vychovatelka), Šárka Geciová (vychovatelka), Jana Sejkorová, Anna Křelinová, zleva dole Romana Hašková, Dagmar Hegrová (zástupkyně ředitelky), Michal Matěna, Ilona Skořepová (ředitelka), Světluše Pospíšilová a Ivana Venzarová (foto Ctibor Košťál)

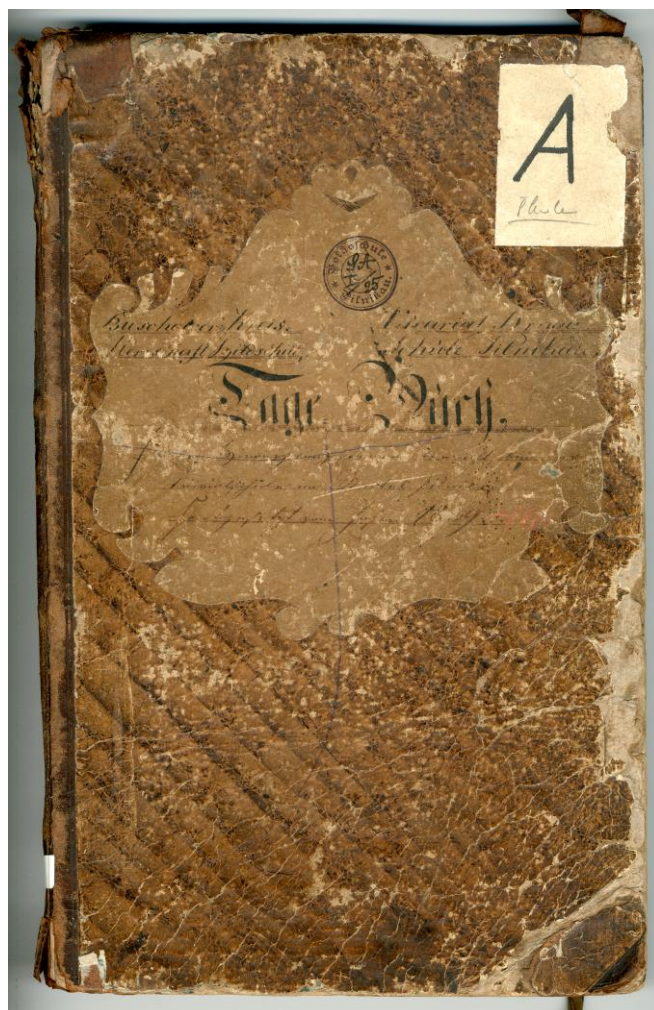

1. Pohlednice města Pilníkova ze šedesátých let 20. století
(Státní okresní archiv Trutnov)

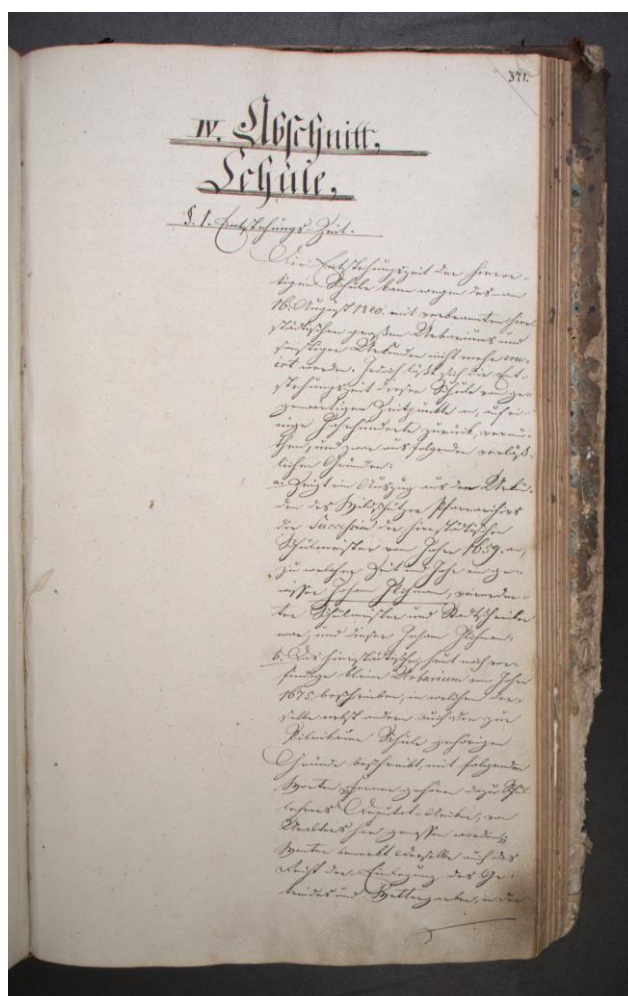

Pilnikau. ~~Adolf-Hitler~~-Platz (Sudetengau).

2. Pohlednice pilníkovského náměstí s budovou školy (čp. 35)
ze čtyřicátých let 20. století (Státní okresní archiv Trutnov)

3. Nejstarší a jediná dochovaná kniha ze školního pilníkovského archivu před rokem 1945 - školní deník z let 1839 – 1870
(Státní okresní archiv Trutnov)

4. Úvodní stránka kapitoly popisující na více jak šedesáti stranách
pilníkovské školství ve farní kronice Římsko-katolického farního úřadu
v Pilníkově z let 1855 - 1937 (Státní okresní archiv Trutnov)

Mr. 35. Schule.

6. Budova pilníkovské obecné školy (čp. 35) ve třicátých letech
20. století (Státní okresní archiv Trutnov)

Dr. 50. Gründnerhaus.

7. Budova pilníkovského sirotčince (čp. 50) ze třicátých let 20. století
slouží po roce 1945 k výuce žáků prvního stupně
(Státní okresní archiv Trutnov)

8. Fotografie německého učitele Franze Teubera (1862 – 1933),
v letech 1904 – 1924 řídícího učitele v Pilníkově
(z publikace Johannese Gottwalda - Bilder aus Pilnikau, s. 146)

9. Budova Základní školy v Pilníkově v roce 2014 (foto Roman Reil)

10. Učitelský sbor Základní a Mateřské školy v Pilníkově ve školním roce 2012/13. Zleva nahoře Klára Petříčková, Jana Reilová, Pavla Strasserová, Martina Junková, Soňa Grusová (vychovatelka), Šárka Geciová (vychovatelka), Jana Sejkorová, Anna Křelinová, zleva dole Romana Hašková, Dagmar Hegrová (zástupkyně ředitelky), Michal Matěna, Ilona Skořepová (ředitelka), Světluše Pospíšilová a Ivana Venzarová (foto Ctibor Košťál)

Obsah:

- I. Úvod, strana 7
- II. Nástin vývoje školství v Čechách, s. 8
- III. Školství na panství Vlčice, s. 12
- IV. Dějiny pilníkovské školy od první zmínky až do roku 1945, s. 17
 - 1. Od první zmínky do vydání školského zákona 1774, s. 17
 - 2. Pilníkovská škola v letech 1774 – 1869, s. 20
 - 3. Pilníkovská škola v období 1869 – 1918, s. 25
 - 4. Pilníkovská škola v letech 1918 – 1938, s. 29
 - 5. Pilníkovská škola v období 1938 – 1945, s. 30
- V. Česká menšinová škola v Pilníkově v letech 1924-1938, s. 31
- VI. Živnostenská škola pokračovací v Pilníkově 1889-1933, s. 36
- VII. Poválečné školství v Pilníkově v letech 1945-2014, s. 38
 - 1. Období 1945 – 1948, s. 38
 - 2. Období 1948 – 1953, s. 40
 - 3. Období 1953 – 1960, s. 42
 - 4. Období 1960 – 1984, s. 45
 - 5. Období 1984 – 1996, s. 49
 - 6. Období 1996 – 2004, s. 50
 - 7. Období 2004 – 2014, s. 51
- VIII. Závěr, s. 52
- IX. Seznam historických pramenů a literatury, s. 53
- X. Přílohy, s. 58